

UNIVERZITA PALACKÉHO V OLOMOUCI

FILOZOFICKÁ FAKULTA

Katedra bohemistiky

MAGISTERSKÁ DIPLOMOVÁ PRÁCE

IDEALISTICKÝ OBRAZ PRVNÍ REPUBLIKY

VE VYBRANÝCH DÍLECH

ČESKÉ MEZIVÁLEČNÉ LITERATURY

THE IDEALISTIC IMAGE OF THE FIRST REPUBLIC

IN SELECTED

CZECH INTER-WAR WRITINGS

Vedoucí práce:	doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.
Autor práce:	Lenka Zemanová
Studijní obor:	Česká filologie – Mediální studia
Ročník:	3.

Olomouc 2015

Prohlašuji, že jsem svoji magisterskou diplomovou práci vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

V Českých Budějovicích dne 16. srpna 2015

.....

podpis

Poděkování

Na tomto místě bych chtěla poděkovat především panu doc. Mgr. Eriku Gilkovi, Ph.D. za vedení této práce.

Obsah

Úvod	6
1. Důvody a atmosféra vzniku samostatného Československa.....	9
1.1 Konec Rakouska-Uherska.....	9
1.2 První republika nejen z pohledu literatury	10
2. Klapzubova jedenáctka (Eduard Bass).....	16
2.1 Jeden za všechny a všichni za jednoho	17
2.2 Sportem k úspěchu a k bohatství.....	18
2.3 Fair play nejen na hřišti.....	19
2.4 Český člověk v cizině	21
2.5 Shrnutí kapitoly.....	22
3. Tajemství mlsné kočky (Karel Mašek – Fa Presto)	23
3.1 Mlsná kočka jako společensko-kulturní meziválečný spolek	24
3.2 Podnikání jako meziválečný fenomén	26
3.3 Kulturní a společenský život v meziválečné Praze	27
3.4 Shrnutí kapitoly.....	29
4. Jak pejsek s kočičkou slavili 28. říjen (Josef Čapek)	30
4.1 Motiv dobra a zla	31
4.2 Pan prezident vs. císař pán.....	32
4.3 Motiv lži.....	33
4.4 Shrnutí kapitoly.....	34
5. Červená hvězda (Josef Kopta)	35
5.1 Levicový dělník versus pravicový intelektuál.....	36
5.2 Kolektivní myšlení jako přežitek?	38
5.3 Římskokatolická církev jako nenáviděný odkaz Rakouska- Uherska	40
5.4 Shrnutí kapitoly.....	41
Závěr	43

Anotace	46
Abstract.....	47
Resumé.....	48
Summary.....	50
Prameny a literatura.....	52
Seznam příloh.....	56
Přílohy.....	57

Úvod

Rokem 1918 započala v dějinách českého národa nová éra. Rakousko-Uhersko bylo s definitivní platností minulostí a Československá republika se stala novým státem ve střední Evropě. Situace v Československu nebyla jednoduchá, neboť veškeré politické dění se do té doby odehrávalo v rakouském hlavním městě Vídni a Praha, hlavní město Československa, v tomto směru mírně zaostávala. Takřka z ničeho rostly nové budovy určené pro československé úřady. Euforie, která však z některých lidí přímo čísel, je v této nelehké práci nemálo podporovala. Jejich hlavní cíl vybudovat lepší státní zřízení, než jakým byla rakousko-uherská monarchie, se promítnul takřka do všech oblastí společenského života.

Velmi výrazně se to projevilo např. v literatuře, která se po válce diferencovala; pro zjednodušení ji lze rozdělit na tři proudy: komunistický, katolický a demokratický. Pro nás je velmi přínosný posledně jmenovaný demokratický proud, neboť autoři patřící do toho proudu (bratři Čapkové, Eduard Bass, František Langer, Karel Poláček a další) se k ideji československého státu více či méně hlásili i politicky. V naší práci jsou ovšem analyzovány i beletristické knihy autorů, kteří ne vždy souhlasili s politicko-společenským uspořádáním první republiky. Jedná se o: *Tajemství mlsné kočky*¹ Karla Maška a *Červenou hvězdu*² Josefa Kopty. I přesto právě v těchto dílech najdeme jevy, na kterých lze demonstrovat, jak prvorepublikové ideologii podléhali i autoři, které apriori nelze zařadit do demokratického proudu.

Jak už titul naznačuje, diplomová práce pojednává o idealistickém obrazu první republiky, tak jak jej interpretovali meziváleční spisovatelé. V předem vybraných dílech jsou analyzovány jevy, které se stávaly součástí struktury idealistického obrazu první republiky a mohly tak výrazně ovlivňovat tehdejší čtenáře.

Cílem naší práce není zkoumat vybraná díla ze všech úhlů pohledu, ale spíše se snažíme rekonstruovat strukturu idealistického obrazu první republiky na základě analýzy prvorepublikových jevů, jež se objevovaly v textech meziválečné literatury. Vzhledem k tématu diplomové magisterské práce bude reflektován i dobový diskurs.

¹ MAŠEK, Karel, *Tajemství mlsné kočky*, Praha 1925.

² KOPTA, Josef, *Červená hvězda*, Praha 1931.

Mezi autory, jejichž díla jsou v této práci tematicky analyzována, jsou zařazeny dvě osobnosti z okruhu spisovatelů sdružujících se v meziválečném období kolem Lidových novin, jmenovitě: Eduard Bass a Josef Čapek. Dále pak je podrobena analýze kniha od Karla Maška, který se zejména krátce po válce stal kritikem meziválečného Československa,³ a publikace o Josefa Kopty, který původně inklinoval spíše k levicové politice.⁴ Texty, jimiž se v práci zabýváme, nejsou v žádném případě vybírány podle své estetické hodnoty, ale podle svědectví reflektujícího duchovní klima první republiky a jejích mýtů. Magisterská diplomová práce je rozdělena na několik kapitol a podkapitol. Před kapitolami věnujícími se jednotlivým interpretacím se nachází literárně historická kapitola⁵ objasňující politické, společenské a kulturní souvislosti meziválečného Československa.

Ve snaze zachytit proměňující se meziválečné klima jsou interpretována díla řazena chronologicky. První prózou se proto stala *Klapzubova jedenáctka* (1922)⁶ Eduarda Basse. Tato humoristicky orientovaná povídka měla prostřednictvím obrazu rodinné fotbalové jedenáctky ukázat tehdejšímu čtenáři, že i tak malý národ jako Československo může porazit zbytek světa.⁷ Následující kapitola se zabývá analýzou *Tajemství mlsné kočky* od Karla Maška – Fa Presto, v němž se autor zaměřoval především na meziválečnou společnost, na rozvoj průmyslu, spolkové činnosti a rozkvět kultury. Dílo je ukázkovým příkladem toho, v jak idylickém státě mohli podle autora, českoslovenští občané žít. V další kapitole je analyzována pohádka Josefa Čapka *Jak pejsek s kočičkou slavili 28. říjen* z knihy *Povídání o pejskovi a kočičce, jak spolu hospodařili a ještě o všelijakých jiných věcech* (1929).⁸ Kniha primárně určená dětem se pomocí zvířecích postav snaží utvořit idealistický obraz

³ Počátkem dvacátých let se ovšem sbližuje s prodemokratickou prvorepublikovou literaturou. Více Literární archiv Památníku národního písemnictví Praha-Staré Hrady, fond Karel Mašek, 13 kرتونů.

⁴ To se týká převážně jeho legionářské spisovatelské činnosti. Více k této problematice v kapitole Červená Hvězda (Josef Kopta).

⁵ V této kapitole jsme pracovali se sekundární literaturou, zejména s monografiemi Zdeňka Kárníka a Věry Olivové. KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*, Praha 2003.

OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny nové doby 1848-2008*, Velké Bílovice 2008.

⁶ BASS, Eduard, *Klapzubova jedenáctka: povídka pro kluky malé i velké*, Praha 1922.

⁷ Jako další literatura, související se samotným autorem a jeho tvorbou, byla použita např. kolektivní monografie Zdeňka Mlčocha: MLČOCH, Zdeněk (ed.), *Eduard Bass*, Praha 1976.

⁸ ČAPEK, Josef, *Jak pejsek s kočičkou slavili 28. říjen*, in: *Povídání o pejskovi a kočičce, jak spolu hospodařili a ještě o všelijakých jiných věcech*, Praha 1929.

prvního československého prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka a Československé republiky jako nejlepšího možného státního útvaru.⁹

Poslední kapitola se věnuje analýze *Červené hvězdy* (1931). Na rozdíl od předchozích děl se kniha zaměřuje především na pravicovou a levicovou diferenciaci meziválečné společnosti, která byla pochopitelně velmi úzce spjata s rozvojem politických stran nově vzniklé republiky.

V závěru práce jsme přistoupili ke vzájemnému porovnání všech meziválečných jevů, které byly v práci analyzovány, a celkovému zhodnocení idealistického obrazu meziválečného Československa v tehdejší české literatuře. Pro ilustraci některých svých tezí použijeme obrazové přílohy.

⁹ Představovat bratry Čapky není nutné, pouze zkratkovitě jsme pracovali s knihou ruského bohemisty Maleviče. MALEVIČ, Oleg, *Bratři Čapkové*, Praha 1999.

1. Důvody a atmosféra vzniku samostatného Československa

1.1 Konec Rakouska-Uherska

*„Ó Austrie, tak zralá nebylas snad nikdy k pádu,
tak nikdy odsouzena, nikdy prokleta.“¹⁰*

S vyhlášení samostatného Československa zavládlo v zemi všeobecné nadšení. Lidé samou euforií běhali po ulicích, vykřikovali prodemokratická hesla, strhávali ze zdi portrét rakousko-uherského panovníka a začali věřit, že vše zlé mají již za sebou. Konečně měli šanci žít v zemi, která bude samostatná, svobodná a především nezávislá na jiných a silnějších územních celcích či jejich obyvatelích. Cesta za těmito okamžiky byla však velmi zdlouhavá a život při ní ztratily tisíce lidí.

Sedm výstřelů, jež se v červnu 1914 ozvaly v Sarajevu, zpečetily osud rakousko-uherské monarchie. Původně se zdálo, že se bude jednat pouze o lokální válku, což potvrzoval i manifest „Mým národům“ vydaný 28. července 1914. Postupně se však do válečného stavu zapojovaly i okolní státy a válka se rozběhla opravdu na všech světových stranách. Najednou bylo všem jasné, že boje jen tak neskončí a na otázku, zda po jejich skončení bude ještě existovat rakousko-uherská monarchie, nikdo neznal odpověď. V té době se výrazně zapsala do všeobecného povědomí postava Tomáše Garrigua Masaryka, jednoho z hlavních členů zahraničního odboje. Známý svým silným národním cítěním se spojil s československými krajany v zahraničí a začal s nimi velmi úzce spolupracovat.

Masarykovou počáteční vizí bylo především založení nového státu, který by již nebyl závislý na Rakousko-Uhersku. Jeho hlavním argumentem byl poměrně neotřesitelný fakt, že budoucí československý stát by zase tak malý nebyl, aby nemohl fungovat samostatně: „Český stát by se skládal z takzvaných českých zemí, totiž Čech, Moravy a Slezska, k nim by byly připojeny slovenské kraje v severních Uhrách, od Užhorodu přes Košice podle národopisné hranice dolů po řece Ipole k Dunaji, zahrnující Prešpurk a celý slovenský sever až k pohraniční čáře uherské

¹⁰ HAŠEK, Jaroslav, *Austrii, Čechoslovan*, Kyjev, 14. 8. 1916.

[...]. Slováci usilují rovněž o samostatnost a přijímají program sjednocení s Čechami.¹¹ V této době se ještě hovořilo o tom, že nový stát by měl být opět monarchií, nicméně postupem času se začalo spíše přiklánět k verzi, která prosazovala založení republiky.

Boje o národní svobodu se však neúčastnil jen Masaryk a jemu blízcí. Do zahraničního odboje se právem řadí také legionářská činnost. Krátce po začátku války se totiž v Rusku vytvořila česká dobrovolnická jednotka, tzv. Česká družina, která přijímala všechny dobrovolce i přeběhlíky, kteří odmítali bojovat za Rakousko-Uhersko. Česká družina se postupně rozšiřovala, neboť nadšenců pro boj za slovanství¹² přibývalo a v lednu 1916 vznikl Československý střelecký pluk a o něco později dokonce i Československá střelecká brigáda.¹³ Takové uskupení však nebylo utvořeno pouze v Rusku, ale také ve Francii a v Itálii. I zde byly postupně tvořeny samostatné československé bojové jednotky.

Válka byla zdoluhavá a boje trvající již několik let oslabovaly nejen válčící vojáky, ale také obyvatelstvo, které se začalo potýkat se značným nedostatkem jak pracovních sil (většina mužů byla ve válce), tak i nezbytných surovin. Postupná vyčerpanost všech zainteresovaných stran tudíž logicky vedla mílovými kroky k ukončení války. Rakousko-Uhersko se definitivně rozpadlo a místo něj vzniklo několik nových států, včetně Československé republiky.¹⁴

1.2 První republika nejen z pohledu literatury

Dalo by se říci, že první republika¹⁵ vzniklá v roce 1918 byla postavena na třech ideových pilířích - na principu demokracie, na postavě Tomáše Garrigue Masaryka a na legionářském odkazu.¹⁶

¹¹ GALANDAUER, Jan, *Vznik Československé republiky. Programy, projekty, předpoklady*, Praha 1988, s. 267.

¹² Myšlenka na boj za národní svobodu vzbuzovala v mužích neuvěřitelnou chuť pro vstup do České družiny. Zřejmě vidina toho, že i oni by se mohli aktivně podílet na vzniku nového státu, je naplňovala entuziasmem: „Skákali jsme radostí až do stropu. Nepřeháním, neboť strop byl nízký. Oči všem zářily štěstím, tlukot srdce byl slyšen, jako kdyby naše hrudníky byly ze zvonoviny, ústa vyluzovala zvuky písně: Neumrem na slámě – umreme na poli [...]“ LA PNP, fond Antonín Knížek, kart. 2, Z deníku ruského legionáře, strojopis vzpomínek.

¹³ GALANDAUER, Jan, *O samostatný československý stát 1914-1918*, Praha 1992, s. 36. Srov. Týž, *T. G. Masaryk a vznik ČSR*, Praha 1988; KVAČEK, Robert, *První světová válka a česká otázka*, Praha 2003.

¹⁴ Více k první světové válce a počátku vzniku Československa BENEŠ, Edvard., *Světová válka a naše revoluce. Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa I-III*, Praha 1935; GALANDAUER, J., *T. G. Masaryk*, Praha 1988; ŠEDIVÝ, Ivan, *Češi, české země a velká válka 1914-1918*, Praha 2001.

¹⁵ První republikou, meziválečným Československem, je v současné době označováno období od října 1918 až po podepsání Mnichovské dohody v roce 1938.

Slovo demokracie bylo v období první republiky hojně používáno. Doslovné znění tohoto pojmu bylo však pro většinu jedinců neznámé a množství slovníků z té doby nabízí nejrůznější interpretace, jež se mnohdy rozcházejí. V prvé řadě by se nejspíše mělo vycházet především ze samotného překladu slova demokracie, které pochází z řeckého *demos* a znamená vláda lidu. Tento původní smysl se však s léty zcela logicky proměňoval.¹⁷ V meziválečném období se vymezením toho pojmu zabýval i Tomáš Garrigue Masaryk: „Častěji demokracií rozumíme ideální stát, který by uskutečňoval největší svobodu a rovnost všech občanů. Požadavek svobody značí možnost nebýti vázán světovým názorem (náboženstvím), mravem, obyčejem a tradicí ve společnosti obecně uznávanými a byl vybojován hlavním intelektuálním (vědeckým a filosofickým) pokrokem evropského lidstva, usilujícím o to, aby společenský život spočíval na volném rozhodnutí každého jedince. Tato svoboda svědomí zahrnuje tudíž v sobě i svobodu zkoumání a svobodu projevu. Požadavek rovnosti značí platnost jednoho všeobecného práva pro všechny občany [...].“¹⁸ K pojmu demokracie se Masaryk vyjádřil i v knize hovorů Karla Čapka: „Demokracie je názor na život, spočívá na důvěře v lidi, v lidskost a v lidství, a není důvěry bez lásky, není lásky bez důvěry. Řekl jsem jednou, že demokracie je diskuse. Ale pravá diskuse je možná jen tam, kde si lidé navzájem důvěřují a poctivě hledají pravdu [...].“¹⁹

Demokracie však nebyla pro Masaryka pouze slovo, jímž může oslňovat své čtenáře. Hned na počátku samostatné existence Československa byl na jeho popud vypracován demokratický program, jenž upravoval samotný chod republiky. Jeho teze o demokratickém státě vycházely zejména z demokracie politické, hospodářské a sociální, čímž chtěl zabezpečit každého občana nejen hospodářsky, ale i sociálně. K naplnění těchto cílů mu měli dopomoci schopní politici jako Edvard Beneš, Antonín Švehla, spisovatel Karel Čapek či Ferdinand Peroutka.²⁰

¹⁶ KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*. Srov. OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny nové doby 1848-2008*, Velké Bílovice 2008.

¹⁷ Demokracie tak mohla být vnímána jako úplná rovnoprávnost všech občanů, nebo minimálně všech občanů - dospělých mužů.

¹⁸ *Masarykův slovník naučný*, 2. díl, D- G, Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí, heslo Demokracie Praha 1926, s. 156. Srov. *Ottův slovník naučný*, heslo Demokracie, VII. díl, Dánsko – Dřevec, Praha 1893, s. 280-282.

¹⁹ ČAPEK, Karel, *Spisy, Hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1990, s. 296.

²⁰ OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny nové doby 1848-2008*, Praha 2008, s. 85-86.

Dalším pilířem byla logicky osoba již zmíněného prvního československého prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka (1850-1937), který byl rozhodně nejvýraznější osobností zahraničního odboje za první světové války. Mimo svých politických činností zasvětil skoro celý svůj život psaní filozofických spisů. Za zmínku stojí třeba spis *Česká otázka*,²¹ který byl v podstatě polemikou s nacionálním radikalismem. Vzhledem k roku vydání (1885) Masaryk ještě nemohl předvídat pozdější politicko-společensko-územní vývoj a i nadále počítal s existencí Rakouska, které by nemělo českému národu bránit v naplnění svých cílů. Teprve události následujících let, ho přiměly ke změně názoru.²²

Legionáři, třetí a poslední ideový pilíř, získali své poválečné výsadní postavení především díky své spřízněnosti s T. G. Masarykem. Samozřejmě, že jim nelze upřít jejich zásluhy na vzniku samostatného Československa, nicméně fakt, že byli státem velmi upřednostňovanou složkou populace, je nezpochybnitelný.²³

Všechny výše zmíněné aspekty se samozřejmě více či méně promítly i do literatury, neboť „[...] kniha je nejmocnější zbraní národa. Národ, který si váží knih, váží si zároveň své duchovní nezávislosti a neztratí ji, dokud bude mít svou literaturu.“²⁴ Právě tímto úryvkem z knihy Karla Čapka lze nastínit prvorepublikovou literární atmosféru, která je hlavním předmětem této práce. Národní sebeuvědomění, svoboda slova a názoru, to vše může poskytnout kniha, fenomén napříč stoletími, neboť v literatuře se již od jejích počátků hledala útěcha a poučení z dob minulých. Nejinak tomu bylo i v té meziválečné.

V prvních poválečných letech se občané nově vzniklé republiky vzpamatovali z následků první světové války. Výjimku samozřejmě netvořili ani spisovatelé, kteří se se svými válečnými traumaty snažili vypořádat prostřednictvím literární činnosti. Kvůli tomu se právě válka stávala velkým tématem mnohých meziválečných děl. Jednalo se např. o povídkové soubory Jaroslava Johna *Večery na slamníku*,²⁵ *Žasnoucí voják*²⁶ Fráni Šrámka nebo Haškovy *Osudy dobrého vojáka*

²¹ MASARYK, GARRIGUE, Tomáš, *Česká otázka: snahy a tužby národního obrození*, Praha 1969.

²² GALANDAUER, J., T. G. Masaryk, s. 1-2. Srov. OPAT, Jaroslav, *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*, Praha 1990.

²³ Srov. GALANDAUER, J., T. G. Masaryk.

²⁴ ČAPEK, Karel, *Pozdravy*, Praha 1979, s. 363-365.

²⁵ JOHN, Jaroslav, *Večery na slamníku, sólové výstupy, gramofonové desky, výstupky, pošklebky, sentimentality a triviality*, Brno 1920.

²⁶ ŠRÁMEK, Fráňa, *Žasnoucí voják: povídky z vojny*, Praha 1924.

*Švejka*²⁷. Kritický náhled na válku a vše s ní spojené postupně vystřídalo vyjádření absurdity, kterou válečná každodennost přinášela. Zcela samostatně vystupovala pak legionářská literatura, jejíž autoři byli v některých případech i hlavními aktéry svých příběhů.²⁸

Tematika první světové války nebyla však jediným důležitým dějinným mezníkem, kterému se čeští autoři ve svých dílech věnovali. Knihy vztahující se k první světové válce se objevovaly souběžně s knihami věnující se další významné historické události – Velké říjnové revoluci,²⁹ která ovlivnila literaturu po celé Evropě. Výjimku netvořilo ani Československo, jež se v poválečných letech diferencovalo na pravicovou a levicovou politiku, což se v následujících letech velmi často stávalo spisovatelským předmětem zájmu.³⁰

Hojně diskutovaný byl i osud katolicky orientovaných autorů. Po válce totiž stále častěji docházelo ke kritizování římskokatolické církve, za což mohla především spojitost s rakousko-uherskou monarchií. Její panovníci byli již od nepaměti spojováni s katolickou vírou. Občané mladé Československé republiky se proto domnívali, že přitakáním římskokatolické církvi a jejím dogmatům se navrátí zpět do předválečného stavu. Rozhodli se proto podpořit především protiklerikální hnutí Pryč od Říma (Los von Rom)³¹. Ke spisovatelům, kteří se nenechali odradit nepříliš příznivým poválečným náboženským vývojem v Československu, se řadil např. Jaroslav Durych či Jakub Deml. Teprve až postupem času začala katolická církev získávat zpět své výsadní postavení a upevňovat svou moc.

²⁷ HAŠEK, Jaroslav, *Osudy dobrého vojáka Švejka za světové války*, Praha 1924.

²⁸ Může se jednat např. o díla od Rudolfa Medka, Josefa Kopty či Františka Langera.

²⁹ Velká říjnová revoluce byla jedním ze zásadních mezníků ruské historie. tzv. Velká říjnová socialistická revoluce započala 25. října 1917 (dle juliánského kalendáře užívaného v Rusku) a 7. listopadu roku 1917 (dle gregoriánského kalendáře, který byl např. v rakousko-uherské monarchii). Před zasedáním II. všeruského sjezdu sovětů vyhlásil Lenin s Trockým povstání. V noci ze 7. na 8. listopadu byl obsazen Zimní palác, následně pozatýkána Prozatímní vláda a moci se ujala bolševická strana. Srov. PIPES, Richard, *Dějiny ruské revoluce*, Praha 1998.

³⁰ Interpretace této problematiky vycházela zejména z politického postoje spisovatelů. Zatímco levicově orientovaní autoři, mezi něž se řadí S. K. Neumann, Marie Majerová, Ivana Olbracht či Jiří Wolker se ve svých dílech velmi často vyjadřovali ke vztahu umělce k socialistické revoluci, budování nové společnosti na základě socialistických principů. Zatímco pravicově orientovaní spisovatelé zůstávali u obhajování ideje demokracie a přitakání kapitalistickému uspořádání.

³¹ Pryč od Říma (Los von Rom) bylo hnutí v Rakousku-Uhersku na konci 19. století. V Československu se s tímto názvem začalo výrazně operovat po roce 1918 a byl jím nazýván silný protikatolický proud. Jedním z požadavků tohoto proudu bylo pak zejména omezení vlivu katolické církve ve všech státních institucích a ve společnosti celkově. TRAPL, Miloš, *Terminologie politického katolicismu*, in: *Teorie a praxe politického katolicismu 1870-2007*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2008, s. 7.

Výraznou proměnou prošla i česká žurnalistika. Zde je namístě zmínit jméno Ferdinanda Peroutky, který je neodmyslitelně spjat s meziválečnou žurnalistikou a týdeníkem Přítomnost, vydávaným od roku 1924. U zrodu tohoto oblíbeného časopisu stál Tomáš Garrigue Masaryk, což samozřejmě do jisté míry určovalo jeho budoucí prodemokratický směr.

Velmi významným meziválečným periodikem se stal však zejména deník Lidové noviny,³² kolem kterého se shromažďovali aktéři prodemokratického proudu, upřednostňující nové státní uspořádání a osobu prvního československého prezidenta T. G. Masaryka. Do tohoto demokratického proudu patřili samozřejmě bratři Čapkové, Eduard Bass, Karel Poláček, František Langer či již zmiňovaný Ferdinand Peroutka.³³ Pro jejich práci je typické promasarykovské smýšlení, což se promítalo jak v jejich žurnalistické, tak i literární práci. Ve svých publikacích nejčastěji zdůrazňovali vznik a následný význam samostatného Československa. Zcela typickým příkladem může být např. pohádka Josefa Čapka *Jak pejsek s kočičkou slavili 28. říjen*, která je určena malým dětem.³⁴

Autoři, ač apriori patřící do demokratického, katolického či komunistického proudu ovšem, vzhledem k proměňující se politické a společenské situaci, své původní názory postupem času přehodnocovaly. Například Karel Čapek, ve

³² Lidové noviny v meziválečném období dosáhly svého vrcholu. Zvýšení nákladu logicky znamenalo i rozšíření poboček, nově tak vznikly filiálky Lidových novin např. v Plzni, v Českých Budějovicích. Zakladatel Lidových novin Adolf Stránský stejně jako jejich šéfredaktor Arnošt Heinrich se hlásil svojí politickou příslušností k Československé národně demokratické straně, což logicky určovalo směr, jakým se budou noviny ubírat. To podpořili i prodemokraticky smýšlející spisovatelé (Josef Čapek, Eduard Bass, Rudolf Těsnohlídek aj.), kteří do Lidových novin pravidelně přispívali. Posledně jmenovaný Rudolf Těsnohlídek je úzce spjatý zejména s brněnskými Lidovými novinami, kde působil jako šéfredaktor. Nalezení malého děvčátka v předvečer Vánoc v roce 1919 se mu stalo inspirací pro založení každoroční vánoční tradice Stromů republiky se sbírkou pro opuštěné děti. Skoro o deset let byl pak díky těmto sbírkám založen dětský domov v Brně-Žabovřeskách. Touto svou chvályhodnou činností přispěl Těsnohlídek zejména k rozvoji sociální demokracie, což je jedna z tezí Tomáše Garrigue Masaryka. K historii Lidových novin více PEŇÁS, Jiří (ed.), *Lidové noviny jako kulturní fenomén*, Praha 2013.

³³ Pro výše zmíněné autory je charakteristický jejich zcela neotřelý způsob publikování v periodikách. Velmi přesně to shrnul Aleš Haman ve svém přednesu na téma *Žurnalistika a publicistika v názorech bratří Čapků*: „Autoři čapkovské generace vnesli do publicistiky další inovace: využili známých žurnalistických útvarů, jako je soudnička, entrefilet, glosa, sloupek a další, k vyjádření čapkovsky řečeno „starých věcí“ (rozuměj obecně lidských problémů) novým způsobem. To umožnilo povznést efemérní záležitosti žurnalistické každodennosti na úroveň uměleckých objevů, a tak dále rozšířit pole prostého poznání světa, nýbrž prostor, kde se může uplatnit specifické lidské sebepoznání, sebeuvědomění, jaké přináší právě umění. V tomto smyslu se stala pro příslušníky čapkovské generace publicistika druhem umění schopným oslovit co nejširší vrstvy čtenářstva, a tudíž dodat jí rysy jak výrazně demokratické, tak zároveň umělecké.“ HAMAN, Aleš, *Žurnalistika a publicistika v názorech bratří Čapků*, in: GILK, Erik (ed.), Karel Poláček a žánry beletristické publicistiky, Rychnov nad Kněžnou, 2012, s. 12.

³⁴ Dílům Josefa Čapka a Eduarda Basse budou věnovány následující kapitoly.

dvacátých letech loajální podpůrce Masarykova režimu, se vzhledem ke stále se rozšiřující nacistické moci ve třicátých letech dvacátého století postupně přesouvá na bojovou pozici a sbližuje se s levicovou frontou. Dalším velmi dobrým příkladem může být i spisovatel Josefa Kopta, pro jehož rané dílo je typické sympatizování spíše s levicovou politikou, nicméně na konci dvacátých let se přesouvá na pozici podporovatele politicko-společenského uspořádání nově vzniklé Československé republiky.³⁵

Období demokracie skončilo vyhlášením Protektorátu Čechy a Morava 15. března roku 1939 a společně s tím přišel i konec činnosti většiny spisovatelů. Ve válce, která byla vyhlášena o několik měsíců později, se sice zpečetila životní pouť mnohých autorů meziválečné literatury, ale jejich odkaz, v podobě stále čtenáři oblíbených děl, přetrval až do dnešních dní.

³⁵ Tato problematice se bude věnovat kapitola Červená hvězda (Josef Kopta).

2. Klapzubova jedenáctka (Eduard Bass)

Poválečná léta v Československu patřila nejrůznějším volnočasovým aktivitám, jejichž hlavním úkolem bylo především odvést válkou poznamenané jedince od strastiplných vzpomínek na válku a pomoci jim se zapojit do každodenního života. V tom jim měly pomáhat nejen kulturní akce, jakými byly plesy či zábavy, ale také sport, který se náhle stal dostupným každému občanovi Československé republiky. Krátce po skončení války se proto začaly zakládat či rozšiřovat nejrůznější tělovýchovné spolky, jež měly utužovat tělo i ducha. Patrně nejznámější byl národně orientovaný Sokol, dále pak např. katolický Orel, sociálně demokratická Dělnická tělovýchovná jednota aj. Mimoto se začalo čím dál více hovořit o Svazu Junáků – skautské organizaci, která byla založena v roce 1919 - organizace, jež měla, podobně jako jí podobné, upevňovat národní sebevědomí a vychovávat slušné a poctivé mladé lidi.

Také některé sportovní disciplíny jako box, plavání, šermování, tenis, hokej a fotbal se staly v meziválečném období velmi populárními a s tréninkem se začínalo už ve velmi brzkém věku. Sport si zkrátka podmanil téměř každého. Zájem o něj projeвили lidé různých věkových kategorií, původu, vzdělání; sportovní novináři slavili svými články ze sportovních klání nemalé úspěchy a pro spisovatele se stal sport výrazným inspiračním zdrojem. Ke spisovatelům, kteří se tímto literárním fenoménem zabývali, bezesporu patřil i Eduard Bass (1888-1946).

Když v roce 1922 spatřila světlo světa Bassova humoristická povídka *Klapzubova jedenáctka*,³⁶ „uzemnil tak s laskavým humorem dobový fetiš do zdravějších poloh“.³⁷ Proč si ale vybral právě fotbalový námět, může trochu ozřejmit až doslov Ladislava Kháse k patnáctému výročí prvního vydání *Klapzubovy jedenáctky*: „Musíme vyznat, že i když ne fanaticky, vyznával Bass víru sešíváných slávistů. Návštěva fotbalového mače byla pro Basse požitkem, posilovaným ještě ze sáčku s burskými nebo lískovými oříšky, který nekončil zápasem. Ještě po něm se konala rozprava jako po manévrech a pointovaly se dojmy, jež se vyrojily toho utěšeného odpoledne.“

³⁶ Publikace byla poprvé vydána v roce 1922. BASS, Eduard, *Klapzubova jedenáctka: povídka pro kluky malé i velké*, Praha 1922.

³⁷ BLAHYNKA, Milan a kol., *Čeští spisovatelé 20. století*, Praha 1985, s. 21.

Z těchto odpolední vytryskla i nálada této knížky, která v kreaci mazaného chalupníčka a jeho synů dává mládeži malebný příklad i dospělým čtenářské potěšení. To je zase nová forma lidového fortele, jejíž naučení se podává bez kárání a kázání a horlení a jež naše mysl vstřebává s laskavým slovem rozjařeného vypravěče.³⁸ Kouzlo této knihy tkví především v propojení fotbalové tematiky s některými pohádkovými motivy,³⁹ čímž k tomuto rozsahem nevelkému textu přivedl čtenáře jakéhokoliv věku. To ostatně signalizuje již samotný podtitul „povídka pro kluky malé i velké“.⁴⁰

2.1 Jeden za všechny a všichni za jednoho

Knih *Klapzubova jedenáctka* pojednává o životních radostech i strastech jednoho malého fotbalového týmu. Jedenáct hochů, jež trénuje jejich vlastní otec, však nefunguje jako jedenáct samostatných jedinců, ale jako jeden celek, který díky své nikdy a ničím nenarušené soudržnosti společně překonává všelijaké překážky a nástrahy.⁴¹ Na první pohled se může zdát, že fungovat doslova jako jeden muž je typické pro všechny kolektivní sporty, ale vzhledem k roku vydání (1922) zde můžeme pozorovat jakýsi odkaz na léta válečná. Již na počátku války se totiž někteří Češi a Slováci vyhlašovali vůči Rakousku-Uhersku a snažili se společně bojovat proti monarchistickému nepříteli. Typickým příkladem jsou legionáři, kteří se raději nechali zajmout svým válečným protivníkem, než aby bojovali za rakousko-uherskou monarchii. Z takové výchozí pozice se pak většinou mohli snadněji přesunout do

³⁸ MLČOCH, Zdeněk (ed.), *Eduard Bass*, Praha 1976, s. 3.

³⁹ Kniha začínající větou „Byl jednou jeden chudý chalupník“ již avizuje, že *Klapzubova jedenáctka* obsahuje mnohé pohádkové prvky. To je podpořeno i pohádkovým vyprávěním babičky Navrátilové a oregonského dědečka, kteří tímto způsobem zvědavým dětem osvětlují samotný vznik *Klapzubovy jedenáctky*. Na druhou stranu je v díle použito velké množství fotbalových termínů (centrforvard, halvbek – v některých vydáních byla však tato slova vysvětlena přímo v textu), drobných politických narážek, což není pro pohádky, autorské pohádky, úplně typické. Publikace je tak určena opravdu jakéhokoliv věkové skupiny, protože každý v ní může naléznout přesně to, co od příběhu s fotbalovou tematikou očekává. BASS, E., *Klapzubova jedenáctka* Praha 1963, s. 5.

⁴⁰ Tento podtitul byl zřejmě z důvodu přiblížení široké veřejnosti, např. ve vydání z roku 1963, úplně vynechán. BASS, E., *Klapzubova jedenáctka*, Praha 1963.

⁴¹ Spojení lidí, bojujících proti nepřízni osudu, stojících vždy jeden za druhým, do jednoho celku použil Bass i později třeba ve svém románu *Cirkus Humberto*. Dílo, které poprvé vyšlo na počátku války v roce 1941, má semknutím jednotlivců v jeden silný celek, charakterizovat neohroženou sílu v boji proti nacismu. BASS E., *Cirkus Humberto*, Praha 1941.

postupně vznikající československé armády, kde mohli konečně bojovat jako jeden muž za ideu národní svobody, za ideu samostatného Československa.⁴²

Jména Klapzubovy jedenáctky jsou až na výjimky neznámá. Jednou z nich je ale zrovna samotný mluvčí Klapzubáků, nejstarší Honza, kapitán celého mužstva. Právě mezi ním a otcem Klapzubou probíhá většina dialogů týkajících se celého týmu. Všichni hoši jsou si sice rovnocenní, nikomu z nich otec nenadržuje, nicméně Honza zřejmě coby nejstarší vzbuzuje velkou důvěru u ostatních; pouze jemu se svěřují: „A vůbec, Honzo, řekni tátovi, co nám je! Jen to pěkně vyklop, ať se s tím pořád netrápíme.“⁴³ Bass v tomto případě zcela explicitně ukazuje, že v každé společnosti či kolektivu musí být jedinec, který vždy určitým způsobem řídí ostatní; je však důležité, aby byl všemi členy dobrovolně respektován.⁴⁴

2.2 *Sportem k úspěchu a k bohatství*

Poválečné období pěstovalo mnoho sportovních disciplín na nejrůznějších úrovních. Právě na příkladu Klapzubovy jedenáctky je možno vidět, že sportu se může věnovat každý, a zároveň, že každý může svou vlastní pílí dosáhnout čehokoliv.

Klapzuba své hochy přivede k fotbalu z důvodu nepříznivé finanční situace rodiny,⁴⁵ zdali k tomu ovšem mají však alespoň základní předpoklady, nikde popisováno není: „Ráno v pět hodin už hochy probudil a vzal je na ostrý hodinový pochod do lesa. Když ušli šest kilometrů, obrátili se a zpátky to vzali klusem [...] a tak je učil brát míče ze vzduchu, umrtvit je, podávat, falšovat, střílet v klidu i v běhu ze země i rovnou z podání [...] K tomu ještě přišla zvláštní cvičení běhů a skoků.“⁴⁶

⁴² Více k legionářské problematice lze nalézt především v dílech, jež napsali bývalí legionáři např. Rudolf Medek, Josef Kopta aj. a dále samozřejmě v odborných publikacích od Roberta Saka či Ivana Šedivého.

⁴³ BASS, E., *Klapzubova jedenáctka*, s. 60.

⁴⁴ Takový přístup je možný jen v demokraticky uspořádané společnosti. V této práci již padla zmínka o demokracii a názoru Tomáše Garrigua Masaryka na ni. Nyní je však na místě vrátit se k jedné jeho myšlence, neboť díky ní bude alespoň trochu pochopitelné, na jakých principech by v ideálním případě mohla taková společnost fungovat: „Demokracie je názor na život, spočívá na důvěře v lidi, v lidskost a v lidství, a není důvěry bez lásky, není lásky bez důvěry. Řekl jsem jednou, že demokracie je diskuse. Ale pravá diskuse je možná jen tam, kde si lidé navzájem důvěřují a poctivě hledají pravdu [...]“. ČAPEK, K., *Spisy, Hovory*, s. 296.

⁴⁵ „Byl jednou jeden chudý chalupník, jmenoval se Klapzuba, a ten měl jedenáct synů. Ve své chudobě nevěděl, co s nimi, a tak z nich udělal fotbalové mužstvo.“ BASS, E., *Klapzubova jedenáctka*, s. 5.

⁴⁶ Tamtéž.

Hoši procházejí opravdu pečlivou a zevrubnou průpravou, na jejímž konci stojí odměna v podobě zápasů s nejlepšími hráči. Právě to pro ně totiž představuje největší úspěch. Ve své ušlechtilosti, kterou zde Bass vyzdvihuje, nehrají pro peníze, ale pouze pro potěšení ze hry. Minimálně přesně tak to vnímají oni. Z tohoto pocitu je ale záhy vyvede malý chlapec, který jim řekne, že s nimi hrát nebude, protože oni jsou profesionálové hrající pro peníze: „My hrajeme pro čest a vy hrajete pro peníze. Já s vámi nic nechci mít.“⁴⁷ To všechny Klapzubáky velmi zaskočí, především kapitána Honzu, neboť „[...] oni sami hráli vždycky jen o čest, ale vzpomněl-li si na tisícovky v tátově zásuvce, bál se, že by se sotva mohl hájit.“⁴⁸ Kvůli této drobné příhodě se raději rozhodnou ukončit svoji sportovní kariéru, protože už je plně neuspokojuje.

2.3 *Fair play nejen na hřišti*

Klapzubáci jsou jako jedno tělo a jedna duše, když hrají. O podobě a vlastnostech jednotlivce se toho mnoho nedozvíme. Z jejich jednotného chování, Honzových promluv, které vyjadřují názor celého mužstva, jde všem Klapzubovým synům především ale o štěstí a blahobyt jejich rodičů⁴⁹ a o tzv. fair play. Bassův záměr vykreslit Klapzubovu jedenáctku jako vzorné syny a poctivé hráče není náhodný, ale má mít logicky výchovný charakter. Kniha je, jak bylo zmíněno výše, určena pro malé i velké chlapce a nenásilně je má vést k tomu, že umět spoléhat jeden na druhého, ctít své rodiče a naučit se být férový vůči ostatním, a to nejen ve hře, by měla být samozřejmost každého mladého člověka.⁵⁰ Jako protiklad, protiklad čestného českého fotbalového týmu, má být španělský fotbalový tým, který se neštítí žádných prostředků k dosažení svých cílů: „[...] ale nejlíp bude, když je včas zchromíme! Jistota je jistota [...] a kdyby se bylo vyhovělo všem, byla by celá Klapzubova jedenáctka za pět minut po písknutí na chirurgické klinice.“⁵¹

⁴⁷BASS, E., *Klapzubova jedenáctka*, s. 57.

⁴⁸Tamtéž.

⁴⁹„Nám jde jen o jedno – jestli jste už s maminkou nadosmrti zajištění [...]“. Jestli ne, tak už nemluvmе, hraje se dál.“ Tamtéž, s. 61.

⁵⁰ V poválečném období bylo často hojně skloňováno jméno Jiří Guth Jarkovský, hlavní propagátor sportu. Mimo to byl však známý i svou výchovou správného chování, jako byly skromnost, čestnost či poctivost. Vzhledem k jeho sportovním aktivitám by tak logicky mělo být jakékoliv sportovní klání spojeno s férovým jednáním (typický příkladem je sportovní spolek Sokol nebo skautský Junák). O naplnění této myšlenky se Bass snaží v průběhu celého příběhu.

⁵¹BASS, E., *Klapzubova jedenáctka*, s. 44.

Klapzubova jedenáctka se načas rozšíří o jednoho člena. Po návštěvě Anglie se totiž společně s Klapzubáky vrací do Československa také waleský princ, jenž se hodlá seznámit s každodenností československého týmu. Jako k princovi se k němu však nikdo nechová, fair play se totiž musí prosazovat nejen na hřišti, ale také v domácnosti: „[...] musí žít v naší rodině navlas tak jako kterýkoli z mých hochů, stejnou práci, stejnou stravu a stejnou poslušnost. Od chvíle, kdy se k nám dá, je z něho nejmladší Klapzuba a princem bude, až když zase odejde.“⁵² Na waleského prince fotbalové požadavky a principy v rodině Klapzubů tak silně zapůsobí, že ji přenesou i do své zahajovací řeči⁵³ nastupujícího panovníka: „Budeme usilovně pěstovati kombinaci tří vnitřních, považující přitom finance za nejlepšího centrforvarda a obchod a průmysl za nejlepší spojky Anglie. Budeme stále pečovati o to, aby mezi všemi řadami obyvatelstva zavládla dokonalá souhra [...].“⁵⁴

Slovní spojení fair play se v knize objevuje ještě několikrát. Hlavním tématem se stává v příběhu oregonského dědečka, který má čtenářům připomenout, že hrát fair se má nejen na fotbalovém hřišti, ale také v životě. Prostřednictvím kouzelné píšťalky, jež je hlavním předmětem příběhu oregonského dědečka, se autor snaží naznačit, jak je důležité být poctivý. Píšťalka by měla být totiž použita pouze v případě, kdy na hřišti dochází k faulům a jiným fotbalovým nepravostem, aby uvedla vše na pravou míru. V tento okamžik může být také všemi obdivována. Avšak v momentě jejího použití v běžných každodenních situacích je ostatními odmítána: „Píšťalka byla neúprosná a přísná a soudcovala, i když to nebylo na hřišti. A právě v životě poznal Honza, že to není vždycky pohodlné, když se nestrpí žádná nepravost [...]. A tak čím dál tím více se zapléтал Honza skrze tu zlatou píšťalku do nepříjemností. Čím větší množství lidí poznal, tím častěji píšťalka pištěla, a zvláště když přišel do velkých měst, do těch ohromných mravenišť, píšťalka nepřestávala ječet a kvičet.“⁵⁵

⁵²BASS, E., *Klapzubova jedenáctka*, s. 32.

⁵³ Řeč je navíc věnována „Mým národům!“, což je narážka na manifest „Mým národům“, kterým císař František Josef I. ohlašoval počátek války.

⁵⁴ BASS, E., *Klapzubova jedenáctka*, s. 40.

⁵⁵Tamtéž.

2.4 Český člověk v cizině

Za Klapzubáky stojí nebojácný a jen tak ničím nezaskočený otec Klapzuba, jenž je „[...] oslavou poctivé práce, vynalézavosti a chytrosti českého člověka“.⁵⁶ Naprosto nesouhlasí s nečestným a neférovým jednáním a díky svému důvtipu a bezedné nápaditosti vždy nad takovým lidským prohřeškem zvítězí. „Skoro v každém Bassově vyprávění najdeme jeho radostný obdiv k tomuto důvtipu, ke vší té chytrosti, hbitosti, šikovnosti, zručnosti, vynalézavosti, tvořivosti a vtipnosti, krátce řečeno k tomu (jak s oblibou říkal) fortelu, s jakým náš člověk umí dělat.“⁵⁷

Za povšimnutí stojí i Klapzubovy jazykové znalosti. Ačkoliv on sám nevládne žádným cizím jazykem, díky překladatelům, dostatečné empatii, a především absenci obavy, že by se mohl jakkoliv zesměšnit, se setkává např. se samotným anglickým králem: „Jejich englický Veličenstvo, pane král, rozjařil se starý Klapzuba, budou-li mít nějaký těžkosti, zajedou si k nám do Dolních Bukviček a já už jim na to najdu správnej fortel.“⁵⁸

Postava výrazně dominující celému příběhu, otec Klapzuba, představuje bodrého vesnického muže, chápavého otce, všemi respektovaného trenéra, a především pak organizátora účasti Klapzubovy jedenáctky na různých fotbalových utkáních. Ačkoliv si fotbalových úspěchů svých synů na domácí půdě nesmírně váží, je si vědom toho, že velmi důležitý je i fakt, jak se jeho synové projeví ve světě: „Člověk musí pořád chtít něco víc a někam výš. Po celý život. Kdo je mistrem doma, musí chtít být i mistrem ve světě. A nesmí přestat, dokud vůbec ještě něco zbývá, čeho nedosáhl.“⁵⁹ Bez sebemenších jazykových znalostí tedy domlouvá fotbalové zápasy po celém světě např. v Berlíně, Londýně, Kodani a Klapzubáci poráží každé fotbalové mužstvo, které jim doslova přijde do cesty. Tímto Bass zcela jasně demonstruje skutečnost, že i tak malá země, jakou Československo ve srovnání s ostatními bylo, může v něčem vynikat a být všemi ostatními uznávána.⁶⁰ Až pateticky zde poukazuje na směr, jakým se mladá Československá republika od

⁵⁶ PERSTICKÁ, Dagmar, *Eduard Bass známý, neznámý*, Brno 1987, s. 19.

⁵⁷ MLČOCH, Z., *Eduard Bass*, s. 4.

⁵⁸ BASS, E., *Klapzubova jedenáctka*, s. 30.

⁵⁹ Tamtéž, s. 11-12.

⁶⁰ Ve skutečnosti je vcelku asi nepravděpodobné, aby jedenáctičlenný vesnický fotbalový manšaft po třech letech tréninku obstál před evropskými kluby nejvyšší úrovně. Bassovi však na tomto faktu evidentně vůbec nezáleží. Jde mu spíše o vynesení Československa coby země mající také své favority v nejrůznějších sportovních zápolech, o vynesení jedenácti vesnických českých hochů, kteří svou férovou hrou a čestným jednáním dokážou, že oni se ve světě neztratí, na světový podstavec.

konce války ubírala. Češi a Slováci už jsou samostatný tým, jenž se nebojí postavit a prosadit před rozličným soupeřem.⁶¹

2.5 *Shrnutí kapitoly*

Příběh pojednávající o chudém chalupníkovi a jeho jedenácti synech, kteří se díky své vlastní pili a odhodlání vypracují na nejlepší fotbalové hráče ve světě, díky čemuž se výrazně změní i jejich společenský status, je výborný námět pro vytvoření skutečně moderního příběhu. Navíc použití fotbalové terminologie a reálných jmen tehdejších fotbalových hráčů jistě vytváří zajímavý čtenářský zážitek.

Kniha má působit výchovně, což se projevuje na příkladu fair play a to nejen na hřišti, ale také v běžných situacích každodenního života. Dětem, klukům malým a velkým má tímto poskytovat určitý mravní vzor, jak se mají slušní lidé v demokratickém státě chovat. Navíc je tím velmi dobře poukázáno na fakt, že poctiví lidé díky své pili, odvaze a čestnému jednání, mohou uspět za každé situace a v jakémkoliv prostředí.

Klapzubova jedenáctka si najde své příznivce v každé věkové kategorii a v každé době. Vzhledem k roku vydání z příběhu sice tryská jistá prvorepubliková ideologie, avšak Bass ji zde dokázal přenést na humornou rovinu, a proto ve výsledku nepůsobí tak podbízivě, jak to bude možno vidět u dalších analyzovaných děl.

⁶¹ V Hovorech s T. G. Masarykem lze tyto narážky na malý, leč velmi úspěšný národ nalézt na mnohých stránkách: „My nejsme horší než kterýkoli národ na světě, a v některých věcech jsme i lepší; i v cizině to už začínají vidět.“ ČAPEK, K., Spisy, *Hovory*, s. 30.

3. Tajemství mlsné kočky (Karel Mašek – Fa Presto)

Pro dvacátá léta dvacátého století je typické zakládání společenských a kulturních spolků, ve kterých se sdružovali lidé různých národností, vzdělání a životních hodnot. Právě historie takových spolků přináší velmi vzácnou výpovědní hodnotu o meziválečném životě v Československu. Spolky jsou totiž velmi často spjaty s provozováním nějaké chvályhodné činnosti, se zakládáním nových podniků či s dalším zakládáním nových spolků. Aktivní účastníci spolku navíc vedli velmi často rovněž poměrně bohatý kulturní život, což jen dotvářelo meziválečné společenské „milieu.“

V žádném případě není naším účelem postihnout meziválečnou společnost v celé její celistvosti. Pouze se snažíme poukázat na způsob, jak ji interpretovali tehdejší autoři, kteří více či méně podléhali prvorepublikové ideologii.

Spisovatel Karel Mašek není příliš známý autor, přesto jeho dílo může lákat další čtenáře. Prostřednictvím jeho knih se totiž lze seznámit jak s předválečným, tak s poválečným vývojem Československa. Svými vtipnými komentáři navíc dokáže čtenáře často vtáhnout přímo do děje. Samozřejmě je nutné brát v potaz fakt, že se jedná pouze o jeho interpretaci Rakousko-Uherska a meziválečného Československa, již přenáší do svých beletristických knih. Nicméně tím, že se apriori neřadí do demokratického proudu, se jeho kniha *Tajemství mlsné kočky*,⁶² zasazená do meziválečné Prahy, stala pro tuto práci velmi přínosnou.

Proza Karla Maška – Fa Presto⁶³ (1867-1922) vznikala na počátku existence samostatného Československa. Mašek byl požádán, zda by mohl uveřejnit dílo týkající se první republiky v tehdejší knižní edici Libuše. S velkým nadšením nabídku přijal a okamžitě začal psát. „Když jsme jej po čase navštívili v jeho slunném, vkusném mládeneckém bytě u Chotkových sadů, abychom se poptali, jak práce pokračuje, ukázal na hezkou hromádku pravidelných čtvrtků [...]. Bylo vidět, že se mu práce daří a že ho těší.“⁶⁴

⁶² Publikace byla poprvé vydána v roce 1925. MAŠEK, Karel, *Tajemství mlsné kočky*, Praha 1925.

⁶³ Většinu svých děl publikoval Mašek právě pod tímto pseudonymem. Toto spojení doslova znamená fá presto= pracuj rychle). S tímto pojmem se lze setkat ale již dříve, poprvé jej použil barokní malíř Luca Giordano.

⁶⁴ MAŠEK, Karel, *Tajemství mlsné kočky*, předmluva. Předmluvu napsali redaktoři z Libuše. Jejich jména se nám nepodařilo zjistit.

Čím více se jeho práce chýlila ke konci, tím více byl jeho zdravotní stav podlomenější: „Jsem s prací hotov, ale zdá se, že i se svými silami.“⁶⁵ Mašek zemřel tři roky před uvedením této knihy na knižní pulty. Proč byla však publikace vydána až v roce 1925, ačkoliv Mašek ji stačil dokončit krátce před svou smrtí, není dodnes jasné. Nicméně jeho odkaz vtipného melancholika, jak ho velmi často označovali jeho přátelé, zůstal v *Mlsné kočce* zachován.

3.1 Mlsná kočka jako společensko-kulturní meziválečný spolek

Spolek Mlsná kočka je samozřejmě pouze fiktivní, nicméně velmi dobře odráží činnost a význam společenských a kulturních spolků, jejichž zakládání se po válce velmi rozmnožilo. Ačkoliv už od poloviny devatenáctého století bylo zakládání spolků oficiálně povoleno, teprve s koncem války se řady spolků a jejich činnost začaly silně rozšiřovat, což je pravděpodobně následek vzniku samostatného Československa. V lidech se nejspíš vyvinul silný patriotismus, který demonstrovali právě zakládáním takto orientovaných spolků.

Také členové spolku Mlsná kočka, samozřejmě všichni patrioti, se snaží svou příslušnost k českému národu dávat najevo v každém svém proslovu. Nejvýznamnější členové jsou pochopitelně zakladatelé Melichar a Fridolín, bývalí legionáři velmi úzce spjatí se vznikem republiky. Možná právě proto oni dva rozhodují o dalších krocích spolku, protože věří, že každé rozhodnutí, které je učiněno ve prospěch republiky, je správné. A vzhledem ke své vojenské ouvertuře se právě oni dva považují za ony vyvolené jedince. Další členové spolku sice nemají za sebou žádnou ohromující vojenskou minulost, svou činností se však snaží všechny ostatní utvrdit o své kompetentnosti k Československu.⁶⁶

Hlavní náplní spolku je rozšiřovat a utvrzovat demokratické myšlenky. K tomu využívají tisk a různé kulturní akce, kde se setkávají s vlivnými lidmi z vyšších společenských vrstev, které se snaží přesvědčovat o smyslu republiky a o

⁶⁵ MAŠEK, Karel, *Tajemství mlsné kočky*, předmluva.

⁶⁶ Himmer pravidelně publikuje v demokratickém deníku, jehož jméno není známo (autor jen uvádí, že je v souladu s československým demokratictmem), Groh si je velmi blízký s T. G. Masarykem (jeho jméno sice není v díle mnohokrát zmíněno, ale Masarykův odkaz je možný nalézt prakticky na každé straně) a poslední muž Mikan, národní básník. První dáma se jmenuje paní Nečasová, žena v domácnosti, věnující se charitě. Vzhledem k tomu, že je její rodina velmi dobře situována, rozdává oblečení a občas přispívá penězi pro válečné české sirotky. Další a poslední ženou je Duška, operní pěvkyně v Národním divadle, jež se ve volném čase věnuje vymýšlení kulturních akcí pro bývalé legionáře (její milenec je bývalý legionář).

utrpení, které „Čechoslováci“ zažívali v období monarchie. Až průhledně je zde naznačena nenávist k Rakousko-Uhersku, k monarchii, jež přinášela pouze „[...] zármutek, neboť utiskovaný národ český potupně plakal [...]“.⁶⁷ Velmi patetická slova měla zejména přesvědčit okolí Mlsné kočky o smyslu českého národa, o tom, že nyní již není hlavním cílem uspokojit rakousko-uherské zájmy, ale ty československé.

Se vznikem Československé republiky získal možnost nového začátku každý, kdo o to stál. Své dosavadní postavení mohl takový člověk zlepšit členstvím v dobročinném spolku, finanční podpoře nebohých válečných sirotek či příspěvím na zlepšení nebo výstavbu pražských kulturních domů.

Maškův spolek sice nemá žádnou konkrétní činnost, není oficiálně nijak zaměřen, nicméně jeho hlavní náplní je především udržovat a rozšiřovat prvorepublikové demokratické klima. Díky svým veřejným proslovům, civilnímu zaměstnání, slavné vojenské minulosti a volnočasovým aktivitám přispívá právě Mlsná kočka k dobrým podmínkám, které v Československu vládou.

Název publikace *Mlsná kočka* je samozřejmě odvozen od fiktivního spolku, avšak toto označení není v žádném případě náhodné. Členové spolku se totiž vzhledem k vysoké návštěvnosti rozmanitých akcí postupně dostávají do dalších společenských a kulturních sfér a svůj vliv tak značně rozšiřují. Spolek pak může velmi snadno prostřednictvím těchto lidí ovlivňovat např. meziválečný průmysl, hospodářství, kulturu aj. Nenápadně, jako kočka, postupně jeho členové ovládají veškeré společensko-politicko-kulturní dění v tehdejší Praze a vše podřizují zájmu republiky.

Postavy v *Mlsné kočce* rozhodně nemají být vnímány jako postavy záporné, spíše naopak. Svou neutuchající činností a odhodlaností se autor snaží poukázat na fakt, jak dokážou být českoslovenští občané čínorodí. Nejenže se dokážou přizpůsobit novým podmínkám, které přinesla právě vzniklá republika, ale dokonce věhlas a finance získané z vedlejší činnosti spolků věnují kupř. na výstavbu národních kulturních a společenských budov, čímž prokazují značnou loajalitu Československu.⁶⁸

⁶⁷ MAŠEK, K. *Tajemství*, s. 56. Část z agitačního proslovu Melichara, na koncertě Dušky, k řediteli jedné pražské banky.

⁶⁸ Tamtéž, s. 199.

3.2 Podnikání jako meziválečný fenomén

Poměrně intenzivním vývojem procházelo za první republiky hospodářství a především průmysl. Obchodníci mající výchozí kapitál a stálé zázemí začali po válce hojně zakládat nové podniky, jež jim přinesly většinou zisk a slávu.⁶⁹ Není proto divu, že se zakládáním nových podniků, ale třeba také s podnikáním, jež se v meziválečném období velmi rozmohlo, začali i jedinci, kteří do té doby neměli o podobných aktivitách sebemenší tušení.

Jednou z hlavních postav Maškovy prózy je tajemný Adam Helebrant, který se po válce vrátil zpět do Československa, aby v Praze založil prosperující firmu, respektive sanatorium. Obyvatele Prahy totiž považoval za velmi podnikavé jedince, kteří by se mohli v budoucnu stát jeho obchodními partery.

Krátce po svém příjezdu je právě Helebrant pozván na oslavu jara jednoho svého vzdáleného přítele. Zde se shodou okolností setká i se členy Mlsné kočky, kteří jsou jeho osobou naprosto okouzleni. Právě takový člověk by se mohl stát jejich členem a zasloužit se o propagaci Československa i v zahraničí. V okamžiku, kdy se dozví o jeho podnikatelských aktivitách, jejich zájem ještě zesílí: „V zájmu republiky musíme Helebranta získat na svou stranu.“⁷⁰

Tajemný Helebrant se rozhodl založit sanatorium pro chudovlasé. Ačkoliv se to na první pohled zdá jako zcela nesmyslný nápad, Mašek chce tímto poukázat na fakt, že podnikat se dá v jakémkoliv oboru. Důležité je podpořit věhlas Československa i v zahraničí, navíc by toto sanatorium mohlo přivést do Prahy bohaté cizince, kteří by tím výrazně pozvedli cestovní ruch.

Důvody, proč si Helebrant vybral ke svému podnikání právě Prahu, jsou rozmanité - „Pražský typ mi toliko ukázal, že pražské ovzduší je stvořeno k podniku, který může vzbuditi sensaci – a soustřediti do Prahy množství peněz z celého světa.“⁷¹ Tím pádem naše hlavní město prosperovalo a vyrovnalo by se ostatním evropským městům, „[...] a to strhne ku Praze mnohem větší pozornost.“⁷²

Sanatorium pro chudovlasé, jež by mělo do Prahy přivést bohaté cizince, by dle Helebranta mělo stát v samém centru Prahy „[...]“, aby bylo všem dostupné.“⁷³

⁶⁹ Např. obuvnická firma Tomáše Bati.

⁷⁰ MAŠEK, K. *Tajemství*, s. 26.

⁷¹ Tamtéž, s. 120.

⁷² Tamtéž, s. 122.

⁷³ Tamtéž, s. 120.

Helebrant své sanatorium ovšem nezakládá pouze pro slávu, kterou mu takový podnik v Československu přinese, ale samozřejmě také pro zisk z toho plynoucí, což ostatně sám přiznává: „Obyčejné prameny zisku – doma i v cizině – se hledají v zemi. Ale mohou se nalézt také na lidech – a to jsem objevil zde, v Praze.“⁷⁴ Helebrant považuje pražské ovzduší za velmi příznivé, podporující růst vlasů, neboť „[...] vlasatost je v Praze epidemická.“⁷⁵ Členové Mlsné kočky jsou z nápadu nadšeni. I když by počátky takového podnikatelského počínání mohly přinést drobné potíže, důležité je se o to alespoň pokusit. „Nedá-li nám tato příležitost sílu zlata, dá nám sílu myšlenky, zkušenost, příklad, roznítí pracovní energii [...]. Vždyť my jsme již takoví: My nepotřebujeme hmoty, my potřebujeme ideálu.“⁷⁶

3.3 Kulturní a společenský život v meziválečné Praze

Jak bylo zmíněno v úvodu, situace kolem hlavního města nebyla po válce vůbec jednoduchá. Většina centrálních úřadů byla situována do Vídně, a tak bylo nutné začít s výstavbou nových, československých úřadů. Finance, které pochází od dárců a přátel členů spolku Mlsná kočka měly k tomuto účelu sloužit. Ačkoliv v próze nelze dohledat název žádné budovy, jež by byla skutečně historicky doložena, o výstavbě kulturních a společenských podniků je v knize zmínek hned několik. Výstavbou takto orientovaných domů se samozřejmě značně rozšiřuje kulturní a společenský život Pražanů a Praha se dostává do kvalitativně nové pozice.

Mezi budovami, které vznikly za vydatné podpory Mlsné kočky, byly i kavárna U Tomáše.⁷⁷ Právě do kaváren chodili vysoce postavení lidé debatovat a přemýšlet o smyslu života, jednalo se tedy o prostředí jako stvořené pro prvorepublikovou agitaci. Peníze vložené do takového podniku se spolku, potažmo republice tudíž velmi brzy vrátí v jiné podobě. Kavárna je navíc situována do samého centra Prahy, což není náhodné: „Půvab této kavárny tkví především v její poloze. [...] Zde projde přes den mnoho lidí – nejen Pražanů. Takovýto člověk se pak může právě tady zastavit a finančně či slovně podpořit naši národní kavárnu.“⁷⁸

⁷⁴ MAŠEK, K. *Tajemství*, s. 120.

⁷⁵ Tamtéž.

⁷⁶ Tamtéž, s. 222.

⁷⁷ Název by mohl být odvozen od křestního jména Tomáše Garrigue Masaryka.

⁷⁸ MAŠEK, *Tajemství*, s. 58.

Prokazování loajality k nově vzniklé republice je možno vidět v celé kavárně, týká se to nejen vybavení, jež je vyvedeno v národních barvách, ale také např. i v takovém detailu, jakým jsou originálně nazvané zákusky.⁷⁹

Vedle stále se rozvíjejícího kavárenství docházelo v Praze i k zakládání nových divadel a především kabaretů,⁸⁰ které se staly zejména pro pánské osazenstvo velmi oblíbeným místem ke schůzkám.

Fiktivní kabaret, navštěvující zejména pan Helebrant, „originálně“ nazvaný Červená hvězda,⁸¹ byl vyhlášeným pražským podnikem, neboť jeho kulturní program sliboval neopakovatelný zážitek. V Červené hvězdě totiž účinkovaly hvězdy československého kabaretu, jakými byli Karel Hašler či Xena Longenová. Zde Mašek použil poprvé historicky doložená jména, což jen dokládá jeho záměr uvést československou kabaretní společnost v nejlepší světlo. Hašler byl totiž již počátkem dvacátých let velmi uznávaným písničkářem a skladatelem, u lidu velmi oblíbený, takže bylo téměř nemožné, že právě on by spolupracoval s lidmi a s podniky, které by byly nemravné či jinak závadné. Hašlerovy písně měly navíc velmi agitační a demokratický charakter, minimálně ty těsně poválečné, takže použít jeho jméno v příběhu výrazně upřednostňujícím první republiku je poměrně prvoplánové.⁸²

Vedle kabaretu navštěvuje spolek Mlsná kočka velmi často také Národní divadlo, kde působí jejich přítelkyně Duška. Ta je zapálená patriotka, která ve volných chvílích pořádá koncerty pro bývalé legionáře. Práce v divadle si velmi váží, neboť se domnívá, že má možnost konečně zpívat „[...] bez cenzury a pro český lid.“⁸³ Cenzura pochopitelně fungovala i v období první republiky,⁸⁴ autor však tuto skutečnost záměrně zamlčel, aby prvorepublikového čtenáře upevnil v jeho názoru

⁷⁹ Zákusky se jmenují po významných představitelích Československé republiky. V kavárně je tak možné si objednat například Masarykův věneček či Stříbrnou špičku (odkaz na jednoho z „mužů 28. října“ Jiřího Stříbrného).

⁸⁰ Kabarety vznikaly již krátce před válkou, ale po válce jich začalo značně přibývat. Byl to nový druh zábavy, který spojoval hudbu s tancem a divadelním představením. Mezi nejznámější kabarety se jednoznačně řadily Lucerna a Červená sedma.

⁸¹ Zjevná narážka na slavný pražský kabaret Červená sedma, jímž prošla řada československých umělců (Jaroslav Hašek, Eduard Bass či právě Karel Hašler).

⁸² Právě o Karlu Hašlerovi je drobná zmínka i v Mlsné kočce: „Hašler, to je národní umělec, jenž si dokáže svými písněmi získat srdce každého občana naší zlaté republiky.“ Tato slova použil Melichar, když Helebranta blíže seznamoval s pražským „ovzduším“. MAŠEK, *Tajemství*, s. 157.

⁸³ Tamtéž, s. 199.

⁸⁴ Srov. KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*, Praha 2003.

na svobodu slova, svobodu názoru, kterou mu může poskytnout pouze demokratický stát.

3.4 Shrnutí kapitoly

Agitační kniha *Mlsná kočka* byla dopsána již v roce 1922, na své vydání čekala však další tři roky. Jak již bylo řečeno, autor se samotného vydání nedočkal, a ač původně vcelku nestranným spisovatelem, dokázal, že i on podlehl prvorepublikovému klimatu, a svoji prodemokratickou a promasarykovskou „náladu“ přenesl i do své poslední knihy. Ačkoliv na současného čtenáře může *Mlsná kočka* působit místy velmi pateticky, je třeba si uvědomit, že prvorepublikový čtenář dílo vnímal naprosto jinak. Počátek dvacátých let byl spjat se silnou propagací československé demokracie. Ctižádostí mladé Československé republiky bylo představit se v co nejlepším světle, k čemuž měl přispět především meziválečný tisk a krásná literatura.

Kniha poukazuje pouze na postupný obchodní, společenský a kulturní rozvoj, naprosto ale opomíjí např. sociální politiku, jež byla za první republiky velmi často diskutována.⁸⁵ Už samotné složení spolku naznačuje, že chudoba jejím členům příliš blízká není. Lze to poznat již jen ze společenských akcí, které navštěvují kvůli navázání kontaktů. Plesů, koncertů či oslav se totiž mohli účastnit většinou lidé, kteří byli velmi dobře situovaní. Obraz meziválečné společnosti se tedy soustředí pouze na určitou společenskou skupinu. Jistě se jedná o součást autorského záměru, neboť finančně zaopatření jedinci s určitým společenským postavením většinou udávali tón společenskému životu a ovlivňovali chod republiky. To bylo patrné jak z činnosti spolku, tak z Helebrantových aktivit.

Zařazení Maškovy prózy do této práce je zcela nesporné, neboť velmi dobře – přirozeně v autorově subjektivním podání – obeznamuje společenským a kulturním vývojem prvních let samostatného Československa. Právě v tom spatřujeme její nejcennější výpovědní hodnotu.

⁸⁵ Sociální systém byl jeden z bodů, na který se Masaryk zaměřil krátce po svém zvolení. Hned na počátku samostatného Československa vznikl zákon, jenž snížil denní pracovní dobu na osm hodin. Zcela běžné byly kontroly v továrnách, zda je dodržována pracovní doba, platové či hygienické podmínky. Srov. OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny nové doby 1848-1918*, Velké Bílovice. Vzhledem k zaměření této knihy nelze ale předpokládat, že by tento fakt byl do knihy více zahrnut. V souvislosti se sociální politikou byla pouze několikrát zmíněna činnost paní Nečasové, která finančně podporovala opuštěné válečné sirotky.

4. Jak pejsek s kočičkou slavili 28. říjen (Josef Čapek)

V meziválečném období vznikalo velké množství knih určené pro dětské čtenáře. Není se čemu divit, neboť autoři plni entuziasmu a nadějí v lepší budoucnost českého národa se právě v malých čtenářích snažili probouzet národní cítění a soudržnost. Snad z toho důvodu se dětskou literaturou začali zabývat i autoři, kteří se jí do té doby příliš nevěnovali. Příkladem může být např. tvorba bývalého legionáře Rudolfa Medka⁸⁶ či malíře, spisovatele a bratra Karla Čapka Josefa Čapka, jehož příběhy o pejskovi a kočičce si po desetiletí stále získávají další a další čtenáře.

Jak pejsek s kočičkou slavili 28. říjen je název krátké pohádky z útlé knihy Josefa Čapka (1887-1945) *Povídání o pejskovi a kočičce, jak spolu hospodařili a ještě o všelijakých jiných věcech*.⁸⁷ Knižka určena nejmenším čtenářům byla poprvé vydána v roce 1929 a patří do tzv. Čapkova dětského období. V druhé polovině dvacátých a na začátku třicátých let jsou jeho díla, a to jak literární, tak výtvarná, spojena totiž právě s dětskou tematikou. Vedle *Povídání o pejskovi a kočičce*, které Čapek sám ilustroval, vznikla ještě pohádka *O tlustém praděděčkovi a loupežnících*, která se později stala, s mírně modifikovaným názvem, součástí knihy Karla Čapka *Devatero pohádek a ještě jedna jako přívazek od Josefa Čapka*.⁸⁸ Navíc v té době publikoval v Lidových novinách naučné hovory, knižně vydané o víc než dvacet let později pod názvem *Povídejme si, děti*.⁸⁹ K psaní pohádek, ilustrování a vzniku obrazů tematizující bezstarostnost dětství ho inspirovala především jeho dcera Alenka (nar. 1923).

Pohádková knížka Josefa Čapka „byla daleko bližší dětskému chápání než fantazií a vtipem hýřící pohádky jeho bratra. Alence a jejím vrstevníkům jako by šly z duše směšné a zábavné historky, blízké dětským hrám a každodennímu životu dítěte.“⁹⁰ Čapek knihu navíc obohatil o výchovnou složku; pohádková zvířata pejsek s kočičkou radí dětem, aby se teple oblékaly, pravidelně umývaly a tak podobně.

Zmíněná pohádka *Jak pejsek s kočičkou slavili 28. říjen* byla ve vydáních v letech komunistické totality vyřazena. Byla totiž považována za vzpomínku na

⁸⁶ Týká se např. díla *O našich legiích, dětech a zvířátkách v Sibiři*, Praha 1921.

⁸⁷ Publikace byla poprvé vydána v roce 1929. ČAPEK, Josef, *Povídání o pejskovi a kočičce, jak spolu hospodařili a ještě o všelijakých jiných věcech*, Praha 1929.

⁸⁸ ČAPEK, Karel, *Devatero pohádek a ještě jedna jako přívazek od Josefa Čapka*, Praha 1932.

⁸⁹ ČAPEK, Josef, (ed. HALÍK, Miroslav), *Povídejme si, děti*, Praha 1954.

⁹⁰ MALEVIČ, Oleg, *Bratři Čapkové*, Praha 1999, s. 206.

meziválečné Československo úzce spjaté s demokratickou vládou Tomáše Garrigua Masaryka. K opětovnému zařazení kratičkého příběhu na původní místo v souboru došlo až po roce 1989.

4.1 *Motiv dobra a zla*

„Já jenom vím, že dříve bylo na světě hůř než teď, že byla veliká vojna a hlad.“⁹¹ Tato věta, jíž pejsek objasňoval kočičce, jak to bylo „za starých časů“, jasně demonstrovuje Čapkův negativní postoj k období habsburské monarchie. Prostřednictvím pejska Čapek dětem utváří pohled na Rakousko-Uhersko, které způsobilo válku a následné těžké poměry v zázemí. Autor se zde však omezuje pouze na období v letech 1914-1918, kdy „bylo na světě „hůř“.“⁹² Čtyřleté boje logicky obyvatele českých zemí zcela vyčerpaly, a je bez diskuze, že toto období je považováno za nepřilíš šťastnou část dějin Rakouska-Uherska. Nicméně postavení českých zemí na konci devatenáctého a začátku století následujícího nebylo ovšem zdaleka tak tristní. Interpretace, k níž se přiklonila promasarykovsky smýšlející inteligence v meziválečném období o utlačovaných, bezbranných Čechách, se blíží spíše k mýtu než k realitě. Jasným důkazem je i Masarykův spis *Česká otázka*⁹³ vydaný na konci devatenáctého století, kde se jeho autor sám vyslovuje ve prospěch monarchie a Rakouska-Uherska, které nebrání českému národu v dosahování jeho cílů.⁹⁴

Naopak „teď je to na světě tisíckrát lepší“.⁹⁵ Čapek, známý svým kladným a blízkým vztahem k Masarykovi zaujal, stejně jako další spisovatelé z okruhu kolem Lidových novin, odmítavé stanovisko k Rakousko-Uhersku a k monarchistickému uspořádání státu. Prostřednictvím této knížky tak dětem připomíná, že žijí ve vlastním svobodném státě, v Československé republice.

⁹¹ ČAPEK, Josef, *Jak pejsek s kočičkou slavili 28. říjen*, in: Povídaní o pejskovi a kočičce, jak spolu hospodařili a ještě o všelijakých jiných věcech, Praha 1996, s. 26.

⁹² Vůbec nereflektuje předválečné období, během něhož se českému obyvatelstvu, co se týče sociálního a hospodářského zaopatření tak špatně, jak by se z této pohádky mohlo chápat, nedařilo. Srov. KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*, Praha 2003

⁹³ MASARYK, T. G. M., *Česká otázka*, Praha 1969.

⁹⁴ GALANDAUER, J., *T. G. Masaryk*, s. 1-2.

⁹⁵ ČAPEK, Josef, *Jak pejsek s kočičkou slavili 28. říjen*, s. 26.

4.2 Pan prezident vs. císař pán

Literární boj mezi panem prezidentem a císařem pánem byl v meziválečné dětské literatuře velmi častý. Zatímco český pan prezident byl často vyličen jako muž pln elánu a dobré vůle, tak starý rakouský císař, jemuž je starost o obyvatelstvo spíše přítěží, získával samé negativní atributy.⁹⁶ Stejnou interpretaci lze nalézt i v tomto díle Josefa Čapka, jenž prostřednictvím pohádkových postav pejska a kočičky zcela jasně strnil českému prezidentovi: „[...] lidé byli smutní a nešťastní, protože měli špatného císaře pána [...] a lidé mají dobrého pana prezidenta, a ten se jmenuje Masaryk.“⁹⁷ Vzhledem k Čapkově prodemokratické orientaci, jež byla v té době úzce spjata s vládou T. G. Masaryka, je upřednostňování prezidenta nad císařem jednoznačným ideologickým záměrem, což trochu umocňuje i fakt, že zatímco prezident má v textu své jméno, císař je označován pouze svojí panovnickou hodností. Tento Čapkův krok výrazně polarizoval jednotlivé role na kladné a záporné. Vzhledem k tomu, že Čapkova pohádka představuje Masaryka jako neohroženého hrdinu, který vlastní píli a odvahou „vybojoval“ republiku, je mu zcela logicky přiřknuta kladná role. Díky němu totiž skončila válka a následně vznikla Československá republika. Nikde se ale již neobjevují další postavy, které by mu v této činnosti pomáhaly. Čapek se zřejmě nechtěl pouštět do zbytečné faktografie, kterou by dětský čtenář nepochopil, a proto vynechává informace např. o zahraničním odboji či legionářích.⁹⁸ Stejně postupuje, ovšem v záporném slova smyslu, i v případě postavy císaře pána, který již nechce s nikým a s ničím bojovat a

⁹⁶ Příkladem může být literární tvorba neznámého starohradského rodáka Antonína Knížka, jehož *Pohádka o paní Masarykové* si totiž ve svém průhledném didaktickém a ideologickém sdělení příliš nezádá s předcházející Čapkovou pohádkou. Knížek zde Masaryka stylizuje do podoby neohroženého rytíře, který bojuje proti černožlutému drakovi, který český národ po tři sta let utiskoval. Jeho boje jsou natolik úspěšné, že po rozčtvrcení draka z něj vyskočí „smavá dívčina v slováckém kroji s běločervenou čelenkou a zlaticím nápisem 28. říjen 1918.“ KNÍŽEK, Antonín, *Pohádka o paní Masarykové*, Strážnice 1932 (s úpravou B. Hrejsové), s. 11. Ačkoliv v názvu je uvedena paní Masaryková a nikoliv pan Masaryk, její postava – princezny Charlotty v příběhu příliš nedominuje. Zatímco rytíř Tomáš bojuje proti jejich společnému nepříteli, ona na něj oddaně čeká a stará se o jejich děti. Na Knížkově příkladu je možné spatřit, že kultu ctnosti a nedotknutelnosti, jež byl utvořen kolem Masaryka, podléhali i autoři, kteří nebyli v centru českého literárního dění. Vzhledem k tématu této práce budou v příloze využity obrazové přílohy právě z této knihy, protože tím podpoří některé naše teze o idealistickém obrazu a vzniku samostatného Československa.

⁹⁷ ČAPEK, J., *Jak pejsek...*, s. 26.

⁹⁸ Srov. KNÍŽEK, Antonín, *Pohádka o paní Masarykové*, Strážnice 1932 (s úpravou Boženy Hrejsové), s. 11. „Kolem ní se seskupili revolucionáři v ruských, francouzských a italských uniformách, s týměž praporem [...]“ Na rozdíl od Josefa Čapka byl Antonín Knížek voják, legionář. Tento fakt tak zmínil i ve své pohádce.

jeho největším přáním je, aby byla zachována stávající situace. Podobně jako Masaryk se i on zcela obejde bez rádců a jiných našeptávačů.

4.3 *Motiv lži*

Jak bylo zmiňováno na začátku, kniha může v určitých aspektech působit výchovně. V kapitolách, kde pejsek s kočičkou dětem radí, jak se mají chovat, to určitě souhlasí. V příběhu Jak pejsek s kočičkou slavili 28. říjen se však tento Čapkův původní záměr naprosto ztrácí.

Praporky, které mají symbolizovat oslavu a příslušnost k nově vzniklému Československu, přinutí pejska a kočičku ke lži. Ačkoliv mají peníze a praporky by si mohli pořídit za své vlastní úspory, dopustí se podvodu, aby praporky získaly zcela zadarmo: „[...] já tě zavinu do peřinky, jako kdybys byla malé miminko, vezmu si tě na ruku a půjdu tam něco koupit. Však máme nějaké ušetřené peníze. A ten kupec nám přidá praporeček a budeme mít prapor – a prosím – zadarmo!“⁹⁹ Čapek v některých kapitolách, prostřednictvím pejska a kočičky až moralizující, tu veřejně přiznává jejich podvod, a to ve jménu republiky, respektive oslav jejího vzniku. V případě politicky uvědomělých zvířátek se tato lež zřejmě dle autora odpouští, neboť oni tak činili jen kvůli tomu, aby mohli oslavit vznik Československé republiky. Poučení, které by si každé dítě mělo z pohádky odnést, tím Čapek naprosto potírá. Upřednostňování meziválečného Československa, stejně jako zřízení republiky je zde víc než průhledné. Čapek si ale zřejmě při psaní této pohádky neuvědomil, že ve svém prorepublikánském zápalu ukazuje dětem, že lží, podvodem, a v tomto případě i krádeží, lze dospět ke svému cíli. Vedle kladných postav, vždy poctivě jednajících, jak bylo možno spatřit na příkladu Klapzubáků, kteří za každou cenu jednali tzv. fair play, působí pejsek s kočičkou svým způsobem jako záporné postavy. Nezachrání to již ani fakt, že pejsek s kočičkou své peníze v podstatě investovali do obchodu, který praporky nabízel, neboť v rámci hry na miminka¹⁰⁰ si stejně vždy za své peníze pořídili nějakou drobnost.

⁹⁹ ČAPEK, J., *Jak pejsek...*, s. 27.

¹⁰⁰ Příloha č. 2.

4.4 Shrnutí kapitoly

Komunistickým režimem zamítnutá pohádka *Jak pejsek s kočičkou slavili 28. říjen* čekala dlouhá léta, než se opětovně stala součástí dětské knihy *Povídání o pejskovi a kočičce, jak spolu hospodařili a ještě o všelijakých jiných věcech*. Vzhledem k politickému vývoji v Československu se význam pohádky posunul úplně do jiných rovin, než tomu bylo původně. Zatímco v době svého vzniku měla mít především didaktický charakter, dnes působí na čtenáře spíše křečovitě a chvílemi až komicky. I přesto ji v určitém aspektu lze shledat jako cennou výpověď prvorepublikové dětské literatury.

5. Červená hvězda (Josef Kopta)

Třicátá léta dvacátého století v Československu byla poznamenána stále se rozšiřující hospodářskou krizí. Ta postihla všechny sociální vrstvy, ale nejvíce se pochopitelně dotýkala rolníků a dělníků. Obě sociální skupiny se proto snažily nejrůznějšími akcemi zlepšit své dosavadní společenské a hospodářské postavení. Zatímco levicově orientovaní autoři jako např. Ivan Olbrach či Marie Majerová se stavěli na stranu dělníků a sociálně slabších, autoři vyznávající pravicovou politiku, kapitalismus, se snažili zachovat svou „tvář“ a stále ve svých dílech připomínat ideální obraz první republiky, který nezničí ani dočasná hospodářská „indispozice“.

Vznikem samostatného Československa se zbořily veškeré stávající systémy. Týkalo se to třeba kultury, ekonomiky či politiky. Právě těchto změn si všímali i meziváleční autoři, kteří je ve svých beletristických a žurnalistických dílech různorodě interpretovali. Zda na první republiku a vše s ní spojené nahlíželi kladně či záporně, většinou vycházelo zejména z jejich politické příslušnosti. I přesto se našli tvůrci, kteří během dvacetiletého meziválečného období výrazně přehodnotili své dosavadní politicky-společenské stanovisko.¹⁰¹ Jedním z nich je výše zmiňovaný spisovatel a bývalý legionář Josef Kopta (1894-1962), u jehož legionářských děl, vznikajících převážně ve dvacátých letech dvacátého století, je patrná levicová orientace a silný sociální aspekt.¹⁰² Nicméně ve svých dalších dílech, zejména pak v próze *Červená hvězda*,¹⁰³ tuto sociální rovinu opustil a začal velmi explicitně upřednostňovat prvorepublikové, tj. pravicové politické uspořádání první republiky.

Nepříliš známé dílo Josefa Kopty *Červená hvězda*, jímž se etabloval mezi prvorepublikové a jednoznačně prodemokratické spisovatele, vznikalo na prahu třicátých let dvacátého století.

Červená hvězda byla vydána v roce 1931 a stejně jako v případě jiných spisovatelů, jež prošli válečnými útrapami, je i u Kopty patrný odstup od válečných událostí. Zatímco jeho první publikace vznikaly na základě jeho legionářské

¹⁰¹ Např. Karel Čapek v polovině dvacátých let přechází z kritické pozice vůči kapitalismu na pozici loajálního podporovatele Masarykova režimu. Nicméně z této pozice, lze říci z liberálního středu, se v polovině třicátých let, kvůli boji proti fašismu, přesouvá na levicovou frontu a začíná s ní poměrně sympatizovat. GÖTZ, František, *Literatura mezi dvěma válkami*, Praha 1984, s. 130.

¹⁰² To se týká zejména jeho legionářské trilogie *Třetí rota* (1924), *Třetí rota na magistrále* (1927), kde Kopta neklade primárně důraz na oslavu hrdinských činů legionářů, ale především si všímá sociálních rozdílů mezi vojáky, které byly mnohdy značně velké.

¹⁰³ Publikace byla poprvé vydána v roce 1931. KOPTA, Josef, *Červená hvězda*, Praha 1931.

autopsie, díla pocházející ze třicátých let se věnují především společenskému uspořádání nově vzniklé republiky, otázkám víry a postavení jedince v novém státě. Výjimku pochopitelně netvoří ani *Červená hvězda*.¹⁰⁴ Právě v této knize Kopta naplno projevil svůj pozitivní vztah k nově vzniklé republice i k demokratickému uspořádání, ačkoliv v minulosti sympatizoval s bolševickým Ruskem.¹⁰⁵

5.1 *Levicový dělník versus pravicový intelektuál*

Se založením komunistické strany se nejen levicově orientovaní autoři věnovali tématu rozvíjející se komunistické ideologie, ať už kladně či záporně. Vzhledem k tématu práce nás bude zajímat spíše negativní pohled, tj. pohled, proč nebýt komunistou a proč je komunismus zhoubný. Otázky, které zřejmě sužovaly nejednoho intelektuála, vyprovokoval patrně název ankety z roku 1924 v týdeníku *Přítomnost - Proč nejsem komunistou*,¹⁰⁶ jíž se účastnily rozmanité, již tehdy velmi významné spisovatelské osobnosti (Karel a Josef Čapkovi, Fráňa Šrámek a samozřejmě sám Ferdinand Peroutka). „Bylo by mi lehčeji, kdybych jím byl. Žil bych v domnění, že přispívám co nejřízněji k nápravě světa; domníval bych se, že stojím na straně chudých proti bohatým, na straně hladových proti žokům peněz; věděl bych, jak o čem smýšlet, co nenávidět, čeho nedbat. Místo toho jsem jako nahý v trní.“¹⁰⁷

Velká část knihy *Červená hvězda* se zabývá bojem mezi levicí a pravicí. Zatímco levici zastupuje dělník Jindřich Lanc a jeho přátelé, pravice patří mladému nadějnému právníkovi, který se snaží díky své znalosti prvorepublikové politiky a kultury přivést Lance na stranu pravice. Právník, jehož jméno neznáme, přesvědčuje Lance během jejich setkání o ideálu meziválečné demokracie. Své vlastní myšlenky ještě velmi často podporuje i citáty tehdejších významných československých spisovatelů a myslitelů.

¹⁰⁴ *Červená hvězda* je součástí trilogie – *Jediné východisko* (1930), *Červená hvězda* (1931), *Chléb a víno* (1936). Ačkoliv trilogie byla původně zamýšlena jako obrana sociálně slabých-respektive-dělníků v neutěšené situaci třicátých let, v *Červené hvězdě* se Koptovo původní stanovisko z neznámého důvodu mění a autor stojí na straně republiky, intelektuálů a kapitalismu.

¹⁰⁵ To se výrazně projevilo v díle *Třetí rota na magistrále*, v němž se Kopta stavěl na stranu revoluce. Snažil se pochopit dělníky, kteří revoluci hojně podporovali a viděl v nich stejné chudáky jako v obyčejných vojácích-legionářích, kteří plní úkoly svých nadřízených.

¹⁰⁶ HOŘEC, Jaromír (ed.), *Proč nejsem komunistou*, Praha 1990.

¹⁰⁷ Tamtéž, s. 5.

„Komunismus, říkali, je jistě pěkná věc, ale nedá se uskutečnit.“¹⁰⁸ Tuto větu použil právník dělníka, který se svými prvoplánovými komunistickými názory snaží za každou cenu obhájit pozici levice. Kopta zde chtěl prostřednictvím právníka poukázat na fakt, že zachování sociálních jistot, odmítání třídních rozdílů mezi lidmi a společné vlastnictví, což slibovala právě levicová politika, je sice na první pohled velmi poutavá teorie,¹⁰⁹ ale v praxi nepoužitelné. Časem by totiž docházelo ke společenské anarchii, k postupnému ekonomickému, ale i technologickému rozvratu a Československo by dále nemohlo být rovnocenným parterem pro okolní státy. Právník, vyslovuje důvody, proč je komunismus zhoubou společnosti, se urputně snaží napravit politicky pomýleného Lance a ukázat mu správnou cestu a příslušnost k první republice, jež je jeho domovem. Mimo své pádné argumenty, vycházejících z jeho osobní a profesní praxe používá velmi často, jak bylo poznamenáno výše, citáty některých spisovatelů, kteří se ve své literární a žurnalistické činnosti snažili přesvědčit své čtenáře o ideálním státě v podobě meziválečného Československa.

Kopta sice nepatřil do demokratického proudu kolem Lidových novin, v mnohém se však s jejími členy ztotožňoval, a možná právě proto je možné v příběhu nalézt i odkazy na Karla Čapka a jeho novinové sloupky, které vydával v tehdy oblíbených periodikách. Sloupky byly sice většinou psány za účelem vyzdvihnutí první republiky a jejího společensko-politického uspořádání, přesto však dokázal v určitých chvílích „stát nohama pevně na zemi“, čímž si získával své čtenáře. K takovým zcela jistě patří i Jindřich Lanc, který se v době, již strávil ve vězení, stal jeho věrným čtenářem. Čapek se totiž sice snažil představit první republiku velmi pozitivně, přesto naivně nevěřil, že Československo tu bude navždy. Byl si vědom změnami, které může přinést odlišná politická situace: „V budoucnu není jediného pevného bodu, jediné zaručené hodnoty [...]“.¹¹⁰ Navíc na rozdíl od ostatních spisovatelů „nezatracoval českou minulost“.¹¹¹ Spisovatel si byl vědom, že období monarchie je součástí minulosti Československé republiky, kterou nelze vymazat. I v tom ale dokázal nalézt pozitiva: „Snad v nás žije bezpočtu národních tradic; musíme to zkusit tím, že budeme žít, tvořit a prospívat – zdar je před námi, ale

¹⁰⁸ KOPTA, Josef, *Červená hvězda*, Praha 1931.

¹⁰⁹ VICE MARX, Karl, ENGELS, Friedrich, *Komunistický manifest*, Plzeň 1974.

¹¹⁰ ČAPEK, Karel, *V zajetí slov: kritika slov a úsloví*, Praha 1969, s. 29.

¹¹¹ KOPTA, J., *Červená hvězda*, s. 56.

nikoliv za námi“,¹¹² „[...] cizí je jen to, co je nám lhostejné, do čeho se nutím a na čem nemáme vnitřní účast.“¹¹³ Právě o tom Lanc se svým právníkem velmi často diskutuje, tedy o smyslu českého národa a jeho celistvosti. Dle právníka totiž jakákoliv politická ideologie, v jeho podání ta levicová, má vyvolat v lidech pocit sounáležitosti a touhy někam patřit. Tím se však z lidí stávají jedinci bez názoru, slepě jednající a opakující to, o čemž v některých případech nemají ponětí. V jistém slova smyslu se jedná až o demagogii. Zcela průhledně zde Kopta naráží na komunistickou ideologii a její principy.

Nicméně stejně jako levice, tak i pravice se snažila dostat na svou stranu co nejvíce občanů, potenciálních voličů. Z toho důvodu se v některých případech dopouštěla i tzv. lži ve jménu republiky, aby své občany uchránila před negativními levicovými vlivy.¹¹⁴ Hlavním jejím cílem bylo především přesvědčit své občany o ideálním státním a politickém zřízení v podobě první republiky a o výjimečnosti a bezchybnosti zbožštělého prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka.

5.2 Kolektivní myšlení jako přežitek?

Próza *Červená hvězda* je rozdělena na několik částí. Zatímco v té první se čtenář seznamuje s Jindřichem Lancem a jeho postupným obratem od levice k pravici, v druhé se již zase navrácí ke svým „kořenům“. Poté, co se vrátí z vězení, se totiž opět schází se svými starými dělnickými přáteli, kteří ho přesvědčí o boji proti pravici, proti státní moci, která je utlačuje. Veškeré jejich snahy vyvrcholí v boji o Lidový dům,¹¹⁵ kterého se účastní stovky dělníků. Lanc se zde shodou okolností střetává se svým právníkem, jenž v něm vidí zatvrzelého dělníka, který stojí na straně lidu, nikoliv na straně republiky. Lanc už nechce jen nečinně přihlížet, ale chce bojovat za lepší podmínky, bojovat za podmínky, které panují v bolševickém Rusku. Frakce dělníků se podle Lance chce v podstatě oddělit od zbytku národa. Dle jeho, teď již bývalého právníka si ale neuvědomuje, že národ

¹¹² ČAPEK, K., *V zajetí slov*, s. 30.

¹¹³ Tamtéž, s. 20.

¹¹⁴ Více k tomuto tématu KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*, Praha 2003.

¹¹⁵ Boj o Lidový dům nebo také generální prosincová stávka značí rozkol sociální demokracie, kdy levicová frakce vyhlásila za zlepšení lepších životních podmínek stávku, jíž se účastnily tisíce dělníků. Více KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*, Praha 2003.

tvoří jak levice, tak pravice, národ tedy není možno oddělit. Právník zde až pateticky poukazuje na fakt, že kdyby Lanc a jeho dělníci přátelé opravdu odmítali politiku první republiky a vše, co k ní náleží, tak by v ní nesetrvávali. Vznikem Československa, jmenováním Tomáše Garrigua Masaryka prezidentem, ustanovením českého jazyka jako jazyka úředního se občané zavázali k tomu, že budou tuto zemi milovat a ctít se vším, co k ní patří. Až pateticky se zde obrací na některé Masarykovy myšlenky, které by se velmi jednoduše daly shrnout následujícími větami: „Jde předně o lásku k vlasti. [...] Tyto prvky dohromady tvoří národnost: totiž jazyk, území, hospodářské a sociální poměry, literatura básnická, věda, filosofie, mravnost a náboženství.“¹¹⁶

Právník naráží i na fakt, že dělníci vystupují jako kolektiv „MY“, ale tím se dle něj navrací zpět do minulosti, kdy se za slůvkem my, např. „My, Zikmund Lucemburský“, skrývali nejrůznější podlí jedinci a jejich hanebné činy. Kdo se ale ukrývá pod slovem my? Panovník? Vláda? Takový panovník, alegorie na stále se rozšiřující levicovou vládu, mohl za plurálem „my“ lehčeji soudit či válčit, protože on sám o tom přece nerozhodl. Národ jako takový není utvořen slůvkem my, ale já, národ je tvořen jedinci a pouze ti mohou rozhodovat o jeho dalším osudu (autor zde naráží na T. G. Masaryka).¹¹⁷ V této souvislosti lze poukázat znovu na Karla Čapka, jenž tvrdil, že každý člověk by měl být „sám za sebe“ a odpověď na různé otázky by měl hledat především sám v sobě a nikoliv v kolektivu: „Hledej důvod své hrdosti sám v sobě a ne v nějaké kolektivitě; a kdyby všichni lidé hledali důvod své hrdosti sami v sobě, objevili by naráz mnoho[...].“¹¹⁸ S tím se ztotožňuje i Lancův právník: „Pokud se bude každý národ starat a zajímat o sebe, tak se všem povede dobře.“¹¹⁹

Kopta zcela otevřeně odmítá komunismus, který člověku ubírá jeho vlastní myšlenky a činí z něj jakéhosi robota, jenž má uposlechnout nařízení druhých. Je důležité uvědomit si vlastní výjimečnost, která je možná pouze v demokratickém státě, v pravicové politice, kde má každý jedinec právo volby.

¹¹⁶ ČAPEK, Karel, Spisy, *Hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1990, s. 247.

¹¹⁷ Více KOPTA J., *Červená hvězda*, s. 154-194.

¹¹⁸ ČAPEK, K., Spisy, *Hovory s T. G. M.*, s. 91.

¹¹⁹ KOPTA, J., *Červená hvězda*, s. 198.

5.3 Římskokatolická církev jako nenáviděný odkaz Rakouska-Uherska

Otázka víry byla po skončení války hojně diskutovaná. Lidé byli přesvědčeni o tom, že římskokatolická církev je natolik spjata s Rakousko-Uherskem, s Habsburky, že nemá v Československu své místo. Katolická víra byla považována za zpátečnickou. Tohoto, snad bychom mohli říct, protiklerikálního hnutí se však neúčastnili jen nevýznamní jedinci z lidu, ale rovněž někteří kněží, jež své postoje jasně demonstrovali založením Československé církve husitské¹²⁰ a podpořením hnutí Pryč od Říma (Los von Rom)¹²¹.

Do poválečného období je zasazena také poslední část děje Koptovy prózy, která se týká mladého faráře Ondřeje, jenž se se svými moderními,¹²² mnohdy až ateistickými názory na římskokatolickou církev střetává s názory biskupa, který zaujímá pozici zkosnatělé a porakouštělé instituce: „[...] Milý synu, řekl biskup, zastřev opět obraz záclonou, nejde o rozcestí, nýbrž o scestí. Příliš mlád jste se ocitl v svůdném prostředí anarchie a volnosti a přivykl jste nebezpečné svobodě myslí, která vede k neposlušnosti a bludům.“¹²³

Ondřej má představovat moderního muže, jenž ví, jaké potřeby má mladý člověk. Dle něj by takový jedinec měl především přemýšlet o smyslu víry, mít úctu před každým jedincem, žít rozumně a mravně a ne jen opakovat „pár naučených

¹²⁰ Československá církev husitská vznikla na konci roku 1919, tedy velmi krátce po skončení války. Zcela zásadní rozdíl mezi ní a římskokatolickou církví je fakt, že Československá církev neuznávala Řím jako nejvyšší církevní instanci. Navíc zrušila celibát, a co bylo nejdůležitější, zavedla bohoslužby v českém jazyce (zatímco katolické mše byly většinou pouze v německém jazyce). Právě to se v první republice stalo zásadním argumentem pro odmítnutí katolicismu.

¹²¹ Pryč od Říma (Los von Rom) bylo hnutí v Rakousku-Uhersku na konci 19. století. V Československu se tento výraz etablovat až po roce 1918 a byl jím nazýván silný protikatolický proud. Asi nejvýznamnější požadavek tohoto protiklerikálního hnutí bylo omezení vlivu katolické církve ve všech státních institucích a ve společnosti celkově. TRAPL, Miloš, *Terminologie politického katolicismu*, in: *Teorie a praxe politického katolicismu 1870-2007*. Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2008, s. 7.

¹²² „[...] Nebylo by osudného rozcestí pro české srdce, na němž jsem se ocitl i já, nevěře ovšem, že by odpor k císaři byl odporem k boží vůli.“ KOPTA, J., *Červená hvězda*, s. 220.

¹²³ KOPTA, J., *Červená hvězda*, s. 220. Svoboda myslí, právo na vlastní názor aj. prosazoval Masaryk v souvislosti se vznikem Československa a jeho nového postavení ve svých filozofických dílech. Sám byl sice původně katolík a později přešel k evangelické církvi, náboženství či víra v boha se mu tedy nejevila nijak závadná, ale pojetí, v jakém se římskokatolické náboženství projevovalo v Rakousko-Uhersku, či později v Československu se mu přinejmenším přičilo: [...] „Chodit do kostela, modlit se, zvykově vykonávat obřady a podobně, to není těžké; ale být si stále vědom poměru k Bohu, mít úctu před každým člověkem a pomáhat mu, potlačovat svůj egoism, žít rozumově a mravně -to je těžké a to je pravá zbožnost. [...]“ Více [online zdroj], dostupné z: <

<https://marosz.signal.cz/1108/masaryk-o-vire-a-nabozenstvi> >, (15. 7. 2015).

frází“ (narážka na desatero). Navíc je také příznivcem a obhájcem nově vzniklé republiky. Právě v ní totiž vidí možnost napravit všechny chyby, které římskokatolická církev napáchala za Rakouska-Uherska. Vítám, Milosti, nový řád věcí, v němž i církev může napravit své chyby, které ji odcizily české zemi.“¹²⁴

Nicméně Ondřejův počáteční entuziasmus, s nímž na počátku své kariéry vstupoval do českého kostela, vystřídala skepse a deziluze a na konci příběhu se proto rozhodl z církve vystoupit. Zjistil totiž, že se svými názory se zde nesetká s pochopením. Katoličtí kněží, kteří většinu svého života prožili za Rakouska-Uherska, v úctě k monarchii a k panovníkovi, již nechtějí měnit zaběhnuté pořádky: „Bude opět dobře, neboť bůh nepřeje změnám, které přivodila neposlušnost a vzpoura.“¹²⁵

5.4 Shrnutí kapitoly

Červená hvězda sice nepatří k nejznámějším dílům Josefa Kopty, ale vzhledem k jejímu prodemokratickému zaměření se pro naši práci stala velmi přínosnou. Kniha je rozdělena na tři části. Každá část je sice dějově značně oddělena, ale všechny mají společný cíl, totiž ukázat prvorepublikovou společnost v nejzářivějších barvách. Dvě třetiny knihy se zabývají bojem mezi levicí a pravicí, bojem mezi dělníkem a právníkem-intelektuálem. Hlavním úkolem právníka jako zástupce pravice je přesvědčit dělníka Jindřicha Lance, aby pochopil smysl kapitalismu, smysl demokratického uspořádání státu. V této souvislosti se Lancův právník nejčastěji obrací k Čapkovým novinovým sloupkům, které měli pochopit i obyčejní, nepříliš vzdělaní jedinci, v našem případě tedy dělníci. Právník se snaží Lance přesvědčit, že láska k zemi, láska k vlastní řeči je možná pouze v demokratickém státě, ve státě, kde je možné uplatnit vlastní názor bez ohledu na to, že za něj bude někým perzekuován.

Další zásadní prvorepublikový „boj“, tj. boj mezi katolicismem a ateismem, patří k dalšímu velmi pozoruhodnému jevu, zobrazeném i v Koptově próze. Meziválečné období se zcela zásadně vyhraňovalo proti katolíkům, a to jednak z toho důvodu, že právě katolické náboženství bylo tak úzce spjato s Rakousko-Uherskem, s Habsburky, kteří po staletí stáli v čele monarchie, a jednak proto, že katolické

¹²⁴ KOPTA, J., *Červená hvězda*, s. 220.

¹²⁵ Tamtéž, s. 221.

náboženství bylo považováno za velmi zpátečnické a bránilo vědeckému pokroku českého člověka. Moderní člověk první republiky vyžadoval svobodné rozhodování, svobodné zkoumání, svobodu projevu, a to v případě katolického náboženství, jež člověka svazuje dogmatickými pravidly (celibát, desatero), nebylo možné.¹²⁶

Kopta na rozdíl od předchozích analyzovaných děl ukazuje v této próze, jak se společnost ve dvacátých letech diferencovala na pravicovou a levicovou.

¹²⁶ *Masarykův slovník naučný*, 2. díl, D- G, Lidová encyklopedie všeobecných vědomostí, heslo Demokracie Praha 1926, s. 156. Srov. *Ottův slovník naučný*, heslo Demokracie, VII. díl, Dánsko – Dřevec, Praha 1893, s. 280-282.

Závěr

Magisterská diplomová práce se zabývá idealistickým obrazem první republiky ve vybraných dílech české meziválečné literatury. Na čtyřech meziválečných prózách jsme se snažili rekonstruovat strukturu idealistického obrazu první republiky. Téma těchto textů sice nemusí být současnému čtenáři blízké, je ovšem nutné si uvědomit, že autoři analyzovaných děl většinou podléhali silné prvorepublikové ideologii, a to se pak výrazně projevilo i na jejich spisovatelské činnosti.

Velmi častým jevem, který jsme mohli v díle spatřit, byl motiv prezidenta-Osvoboditele či prezidenta-zachránce. Patrně nejvýrazněji se objevil v pohádce Josefa Čapka *Jak pejsek s kočičkou slavili 28. říjen*. Masaryk zde vystupuje jako neohrožený hrdina, za jehož vlády se českému lidu konečně daří dobře. Podobné rysy, ovšem ne tak průhledně podané, můžeme spatřit také v Bassově próze *Klapzubova jedenáctka*. Na postavu Masaryka nebo spíše na jeho filozofické myšlenky týkající se demokracie naráží i Josef Kopta v *Červené hvězdě*. Dílo se věnuje politice celoplošně, takže Masaryk zde nevystupuje jako neohrožený „rytíř“, ale pouze jako prezident, zastánce demokratického státu a demokratických principů.

Prostřednictvím kladných postav svých děl se spisovatelé snažili prosazovat věrnost a příslušnost Československu. Velmi dobrým příkladem jsou fotbalisté-Klapzubáci, kteří se nikdy nezaprodali, hráli podle svého nejlepšího vědomí a svědomí a vždy stáli na straně mladé Československé republiky. Podobným způsobem uvažuje i jejich otec, který, přestože díky svým synům disponuje větším obnosem peněz, zůstává ve svém oblíbeném obnošeném šatstvu, a tím se stává nositelem skromnosti, typické pro mladé Čechoslováky.

Na rozdíl od Klapzubovy jedenáctky a pohádky *Jak pejsek s kočičkou slavili 28. říjen* jsou prózy *Červená hvězda* a *Mlsná kočka* zcela odlišné. Předně samozřejmě nejsou určeny dětem a dospívajícím, ale obě se shodně zabývají politicko-společenským vývojem v období první republiky. Způsob jejich interpretace je ovšem značně rozličný. Zatímco postavy *Mlsné kočky* se věnují pouze svému obchodnímu vzestupu a problémy politické či věroučné jsou velmi upozaděné, v Koptově *Červené hvězdě* můžeme naopak vidět naprosto nejednotnou prvorepublikovou politickou situaci. Vzhledem k meziválečnému politickému vývoji

se zde velmi často střetávala pravice s levicí a autoři věnující se této problematice na to většinou reagovali dle svého momentálního politického postoje.

Kopta se v *Červené hvězdě* postavil za pravici, za ideu Masarykovy demokracie. Možná i z toho důvodu své argumenty velmi často podpíral přímými prodemokratickými myšlenkami tehdejšího Masarykova přítele Karla Čapka. Stejně jako Kopta se ovšem i Mašek snaží čtenáře přesvědčit o smyslu samostatnosti Československa, o smyslu demokratického Československa, kde je možné uplatnit svůj vlastní názor bez hrozby nějaké perzekuce. Tím lze vysvětlit např. i Koptův příklon k ateismu. Římskokatolická církev je podle něj postavena na určitých dogmatech, která omezují lidské přemýšlení a možnost vytvořit si vlastní názor.

V této práci byla vedle sebe postavena díla různých žánrů, z čehož vyplývá, že i způsob, jakým své demokratické myšlenky jejich autoři prezentovali, je rozdílný. Čapkova pohádka je se svým didaktickým a ideologickým sdělením velmi podobá dalším prvorepublikovým publikacím určeným pro dětské čtenáře. V těchto případech jsou totiž vždy jasně vymezeny hranice mezi prvkem **dobrým** (Československá republika, postava prezidenta) a **zlým** (Rakousko-Uhersko, postava císaře) a malý čtenář je již od počátku veden zcela jednoznačným směrem. Podobný charakter má i *Klapzubova jedenáctka*, kde Klapzubáci-skromní, v demokratickém státě vychovaní hoši, vystupují jako kladní hrdinové. Zatímco ostatní fotbalisté, jež faulují a zaprodají se jiným státům jen kvůli většímu finančnímu obnosu, vystupují jako postavy záporné.

Rovněž postavy v *Mlsné Kočce* a v *Červené hvězdě*, jsou velmi podobně polarizovány. Zatímco kladné postavy představují pravicově orientovaní jedinci, intelektuálové vyznávající demokracii, levice je zastoupena dělníky, nevzdělanými jedinci, kteří jdou slepě za davem. Jak Mašek, tak Kopta zde jasně dali najevo své momentální politické smýšlení. Ačkoliv v Maškově i v Koptově publikační činnosti je možné nalézt i díla, v nichž kritizují nejen Československou republiku, ale také masarykovskou demokracii, tak v textech, jež byly v této práci analyzovány, se představili jako autoři silně podporující prvorepublikovou ideologii a další aspekty s ní související.

Všechny čtyři publikace měli především čtenáře přesvědčit o smyslu samotného Československa, o smyslu demokraticky uspořádaného státu, tak jak o něm velmi často hovořil Tomáš Garrigue Masaryk.

Svou prací jsme chtěli alespoň částečně přiblížit, jakým způsobem byl konstruován idealistický obraz první republiky v meziválečných dílech. Naším záměrem nebylo provést komplexní rozbor literárních děl, ale spíše najít a následně zanalyzovat konkrétní jevy tvořící právě onu strukturu idealistického obrazu první republiky.

Na tuto magisterskou diplomovou práci by se mohlo velmi dobře navázat výzkumem, jenž by se zabýval komparací idealistického a negativního obrazu Československa, tak jak jej podávala meziválečná literatura. Velmi přínosné by bylo pozorovat, jakým způsobem autoři odmítající prvorepublikovou demokracii (ať už levicového, či katolického proudu) interpretovali meziválečné období. Jak moc se odlišovali od literárních verzí spisovatelů, jejichž díla jsou poplatná době.

Anotace

Příjmení a jméno: Zemanová Lenka

Název katedry a fakulty: Katedra bohemistiky, Filozofická fakulta Univerzity Palackého v Olomouci

Název diplomové práce: Idealistický obraz první republiky ve vybraných dílech české meziválečné literatury

Jméno vedoucího diplomové práce: doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.

Počet znaků: 108 310

Počet příloh: 6

Počet titulů použité literatury: 48

Klíčová slova: první republika, meziválečná literatura, Lidové noviny, literární recepce, pohádka, levice vs. pravice, katolicismus, kultura

Předkládaná magisterská diplomová práce se zabývá idealistickým obrazem první republiky ve vybraných dílech české meziválečné literatury. Na čtyřech meziválečných publikacích je rekonstruována struktura idealistického obrazu první republiky v letech 1918-1938. Ačkoliv autoři interpretovaných děl se ne vždy ztotožňovali s politicko-společenským uspořádáním nově vzniklé republiky, tak se i v jejich publikační činnosti mnohdy objevovaly knihy, jež výrazně upřednostňovaly prodemokratické a promasarykovské smýšlení.

Text je členěn na několik kapitol a podkapitol ukazujících konkrétní prvorepublikové jevy tvořící strukturu obrazu první republiky. Jejich vlastní vývoj je sledován v každém díle zvlášť. V závěru práce dochází ke vzájemnému porovnání interpretací z toho vyplývajících a následnému celkovému zhodnocení.

Abstract

Surname and name:: Zemanová Lenka

Name of department and faculty: Department of Czech studies, Faculty of Arts
Palacký university in Olomouc

Name of thesis: The idealistic image of the first republic in selected czech inter-war writings

Name of the thesis' supervizor: doc. Mgr. Erik Gilk, Ph.D.

Number of characters: 108 310

Number of appendices: 6

Number of used litterature titles: 48

Key words: the first republic, inter-war litterature, Lidové noviny, literky reception, fairy tale, left versus right, catholicism, culture

This master's thesis deals with idealistic picture of the First Czechoslovak Republic based on selected works of Czech literature. Using four inter-war publications, I reconstructed the structure of the idealistic picture of the First Czechoslovak Republic between 1918 and 1938. The authors of the selected and interpreted works did not always agreed with the political and social organization of the recently originated republic, however, they are also authors of publications that very noticeably preferred pro-democratic and pro-masaryk views.

The text is divided into several chapters and subchapters dealing with specific first-republic phenomena that created the structure of the picture of the First Czechoslovak Republic. The development of the phenomena is observed in each part individually. At the end of this thesis there is a comparison of interpretations that follow from the research and there is an overall evaluation.

Resumé

Magisterská diplomová práce nazvaná *Idealistický obraz první republiky ve vybraných dílech české meziválečné literatury* se zabývá idealistickým obrazem první republiky. Jádrem celé práce spočívá zejména v interpretaci předem vybraných děl českých spisovatelů a reflektování způsobu, jak se prvorepubliková ideologie projevovala v literatuře.

Meziválečné období je spjato se vznikem samostatné Československé republiky, což se logicky nějakým způsobem projevilo i v literatuře. Prodémokraticky smýšlející autoři často velmi upřednostňovali osobu prvního československého prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka, hlavního vůdce zahraničního odboje, a svým mnohdy až patetickým vylíčením ho stavěli do pozice neohroženého zachránce. Vzhledem k tomu, že jeho jméno bylo úzce spjato i s legionářským odkazem, nezůstal ani tento fenomén v dobové literatuře opomenut. Motiv ctnostného prezidenta se především v prvorepublikové literatuře vyskytoval často a rozhodně nebyl jediný. Rozvíjení se sportovních a společenských aktivit ve dvacátých letech dvacátého století, i to byl jeden z motivů meziválečné literatury, který pomáhal upevňovat vládu Tomáše Garrigua Masaryka a Československou republiku jako nejlepší státní zřízení vůbec.

Nejen autoři, kteří patřili do tzv. demokratického proudu (zejména spisovatelé sdružující se kolem Lidových novin – Bass, Čapek, Poláček aj.), se pozitivně vyjadřovali k první republice. Právě díla těchto autorů, autorů apriori nevyjadřující se kladně k meziválečné demokracii a k sociálně-společenskému uspořádání Československé republiky, jsou velmi přínosná. Více než kladnému hodnocení Tomáše Garrigua Masaryka se snažili zaměřit na problémy a jevy, které se vznikem nové republiky vyvstaly. Jedná se např. o boj mezi pravicí a levicí, bojem mezi ateismem a katolicismem či o velmi pozitivních podmínkách pro podnikání v Československu a rozkvětu kulturního života v Československu.

Dobové kritiky byly většinou i k velmi idealistickému a ideologicky průhlednému dílu vstřícné, neboť i ony se často stávaly obětmi svého vlastního promasarykovského a prodémokratického smýšlení. Ačkoliv našly se i výjimky, ale nebylo jich mnoho. Nutno podotknout, že meziválečné období trvalo dvacet let a za tu dobu prošlo poměrně výraznými názorovými proměnami. Zatímco pro dvacátá

léta byla typická spíše žánrově méně náročná díla, literaturu třicátých let výrazně poznamenala hospodářská krize a čím dál silnější ozývající se hlas nacismu.

Díla vybraná k interpretaci začínají rokem prvního vydání *Klapzubovy jedenáctky* (1922) a končí prvním vydáním *Červená hvězda* (1969) od Josefa Kopty. Literatura, ovlivněna mnohými faktory, se s léty proměňovala jak žánrově tak i tematicky. Z toho důvodu jsou díla v této práci řazena chronologicky, neboť díky tomu lze sledovat změny v meziválečném klimatu, které ve své podstatě utvářely obraz a strukturu celé společnosti.

Summary

This master's thesis called *Idealistic Picture of the First Czechoslovak Republic* based on selected works of Czech inter-war literature deals with idealistic picture of the First Czechoslovak Republic. The core of this thesis lies predominantly in the interpretation of the selected works of Czech writers and in the reflection of the ways how the ideology of the First Republic was manifested in literature.

The inter-war period is connected with the creation of the independent Czechoslovak republic. This fact was consequently reflected in the literature. Pro-democratically thinking authors were besed in favour of the first Czechoslovak president Tomáš Garrigue Masaryk who was the main leader of foreign resistance. They pun him very often into the position of a dauntless saviour. In consideration of the fact that his name was also connected with the legionary legacy, this was not forgotten in the literature of that time. The motif of an honest legionary or an honest president mainly occured in the first-republic literature and it was not the only one to do it. Sport and social activities' development in the twenties of the twentieth century was one of the motives of the inter-war literature as well. It helped to strengthen the governance of Tomáš Garrigue Masaryk and the Czechoslovak republic as the best political systém ever.

Not only the books of the authors who belonged to the so called democratic current (predominantly those writers who were associated with *Lidové noviny* - Eduard Bass, Josef Čapek) became the objects of interest of this thesis. Also the works of those authors who did not comment on the inter-war democracy and social organization of the First Czechoslovak Republic positively were very beneficial. These works dealt with the phenomenona that were connected with the origin of the First Republic rather that with a positive assessment of the personality of Tomas Garrigue Masaryk. Specifically, it describes a clash between the left wing and the right wing, between Catholicism and atheism etc. The books subsequently pay great attention to quite suitable conditions for the foundation of business organizations, factories or the development of cultural life in the Czechoslovak Republic. Although these works seemed rather positive to the inter-war Czechoslovak Republic, the description they provide was by far as pathetic as the description used by the already mentioned democratic current.

The censure of that times were mostly very responsive even to a very idealistic and idealisticky transparent work because even they became oftem victims of their own pro-democratic thinking. Although there were some exceptions. It is neceséry to say that the inter-war period took twenty years and all along that time it passed several ideological changes. Whereas mostly generely difficult works were typice for the twenties, the litterature of the thiries was affected by the economic crisis and also an increasingly important talk of Nazism.

The writings chosen to be interpreted start with the publication of *Kalpzubova jedenáctka* in 1922 and finish with the publication of the book *V zajištění slov* (1969) by Karel Čapek. The last one was published from his newspaper columns in Lidové noviny in the twenties and thirties. The litterature was inflienced by many factors and changed thematically step by step. This is the reason why the writings in my thesis are classified chronologicky, Thanks to that, we can follow the changes in the inter-war chmate which basically created the picture and the structure of all society.

Prameny a literatura

Prameny

Archivní prameny

Literární archiv Památníku národního písemnictví Praha-Staré Hrady, fond Antonín Knížek, 3 kartony.

Literární archiv Památníku národního písemnictví Praha-Staré Hrady, fond Karel Mašek, 13 kartonů.

Vydané prameny

BENEŠ, Edvard, *Světová válka a naše revoluce. Vzpomínky a úvahy z bojů za svobodu národa I-III*, Praha 1935.

Tisk

HAŠEK, Jaroslav, *Austrii, Čechoslovan*, Kyjev 1916.

Literatura

Primární literatura

BASS, Eduard, *Klapzubova jedenáctka*, Praha 1963.

ČAPEK, Josef, *Jak pejsek s kočičkou slavili 28. říjen*, in: *Povídání o pejskovi a kočičce, jak spolu hospodařili a ještě o všelijakých jiných věcech*, Praha 1996.

KOPTA, Josef, *Červená hvězda*, Praha 1931.

MAŠEK, Karel, *Tajemství mlsné kočky*, Praha 1925.

Sekundární literatura

BLAHYNKA, Milan a kol., *Čeští spisovatelé 20. století*, Praha 1985.

ČAPEK, Karel, *Pozdravy*, Praha 1973.

ČAPEK, Karel, *Sloupkový ambit*, in: O umění a kultuře III, Praha 1986.

ČAPEK, Karel, *Spisy, Hovory s T. G. Masarykem*, Praha 1990.

ČAPEK, Karel, (uspořádal a textově připravil Milan Halík), *V zasetí slov: kritika slov a úsloví*, Praha 1969.

ČAPKOVÁ, Helena, *Moji milí bratři*, Praha 1966.

GALANDAUER, Jan a kol., *O samostatný československý stát 1914-1918*, Praha 1992.

GALANDAUER, Jan, *T. G. Masaryk a vznik ČSR*, Praha 1988.

GALANDAUER, Jan, *Vznik Československé republiky. Programy, projekty, předpoklady*, Praha 1988.

GILK, Erik (ed.), *Karel Poláček a žánry beletristické publicistiky*, Rychnov nad Kněžnou, 2012.

GÖTZ, František, *Literatura mezi dvěma válkami*, Praha 1984.

HOŘEC, Jaromír (ed.), *Proč nejsem komunistou*, Praha 1990.

JIROUŠEK Bohumil, *Antonín Knížek a sibiřská anabáze*, in: Československé legie a první světová válka, České Budějovice 2002, s. 128-132.

KÁRNÍK, Zdeněk, *České země v éře první republiky (1918-1938). Díl první, Vznik, budování a zlatá léta republiky (1918-1929)*, Praha 2003.

KOPTA, Josef, *Revoluce*, Praha 1925.

KOVTUN, Jiří, *Masarykův triumf*, Praha 1991.

KVAČEK, Robert, *První světová válka a česká otázka*, Praha 2003.

LANGER, František, *Prostor díla. Úvahy a vyznání o kultuře*. Praha 2001.

MALEVIČ, Oleg, *Bratři Čapkové*, Praha 1999.

MARX, Karl, ENGELS, Friedrich, *Komunistický manifest*, Plzeň 1974.

MASARYK, GARRIGUE, Tomáš, *Česká otázka: snahy a tužby národního obrození*, Praha 1969.

MILOŠ, Hynek, *Pedagog a věrný stoupenec idejí T. G. Masaryka Rudolf Šoupal*, Hodonín 2001.

MINÁŘOVÁ, Eva, *Stylistika pro žurnalisty*, Praha 2011.

MLČOCH, Zdeněk (ed.), *Eduard Bass*, Praha 1976.

OLIVOVÁ, Věra, *Dějiny nové doby 1848-2008*, Velké Bílovice 2008.

OPAT, Jaroslav, *Filozof a politik T. G. Masaryk 1882-1893*, Praha 1990.

PALIVEC, Josef, *Listář I*, Praha 2010.

PEŇÁS, Jiří (ed.), *Lidové noviny jako kulturní fenomén*, Praha 2013.

PERSTICKÁ, Dagmar, *Eduard Bass známý, neznámý*, Brno 1987.

PIPES, Richard, *Dějiny ruské revoluce*, Praha 1998.

POLÁČEK, Karel, *Žurnalistický slovník*, Praha 1933.

RADA, František, *Když se psalo T. G. M.*, České Budějovice 1970.

ŠEDIVÝ, Ivan, *Češi, české země a velká válka 1914-1918*, Praha 2001.

TRAPL, Miloš, *Terminologie politického katolicismu*, in: *Teorie a praxe politického katolicismu 1870-2007*, Brno, Centrum pro studium demokracie a kultury 2008.

VÁCHA Dalibor, *Život v legiích. Českoslovenští dobrovolci na Rusi 1914-1918*. Disertační práce, Filozofická fakulta Jihočeské univerzity, České Budějovice 2012.

VYHLÍDAL, Zdeněk, *Klasická pohádka a skutečnost*, Olomouc 2004.

Slovníky

Masarykův slovník naučný, 2. díl, Praha 1932.

Ottův slovník naučný nové doby, I. díl, Praha 1931.

Ottův slovník naučný VII. díl, Praha 1893.

Internetové zdroje

<http://www.pamatnik.valka.cz/index.php?option=com_content&view=article&id=34:eljabinsky-incident-1918&catid=11&Itemid=11&lang=cs>.

<<https://marosz.signal.cz/1108/masaryk-o-vire-a-nabozenstvi>>.

<https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a3/Czechoslovakia_1920-38.jpg>

Seznam příloh

Příloha č. 1 – Klapzubova jedenáctka¹²⁷

Příloha č. 2 – Jak pejsek s kočičkou slavili 28. říjen¹²⁸

Příloha č. 3 – rytíř Tomáš se svým erbem T. G. M.

Příloha č. 4 – Charlotta s Tomášem

Příloha č. 5 – personifikace nově vzniklé Československé republiky = „smavá dívčina v slováckém kroji s běločervenou čelenkou a zlatícím nápisem 28. říjen 1918“¹²⁹

Příloha č. 6 – mapa první republiky¹³⁰

¹²⁷ BASS, E., *Klapzubova jedenáctka*, s. 7.

¹²⁸ ČAPEK, J., *Jak pejsek s kočičkou slavili 28. říjen*, s. 29-30.

¹²⁹ Přílohy 3-5 pocházejí z Knížkova osobního fondu, který je uložen v LA PNP. Přílohy jsou řazeny chronologicky.

¹³⁰ Dostupné z <https://upload.wikimedia.org/wikipedia/commons/a/a3/Czechoslovakia_1920-38.jpg> (15.7 2015)

Přílohy

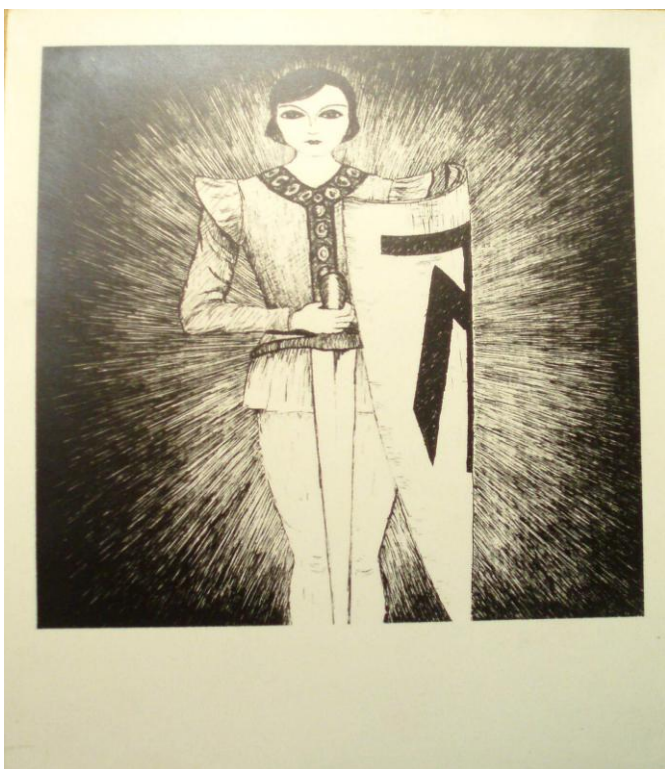
Příloha č. 1

Příloha č. 2

Příloha č. 3

Příloha č. 4

byla to svoboda, již nám vydobyl. Ale
Andělka ji přece zobrazila jen jako

děvčátko v kroji s bílo-červenou čelen-
kou.

Personifikuje 28. říjen, kterak se vy-

Příloha č. 6

